

KNF

KOMISJA
NADZORU
FINANSOWEGO

**NADZÓR
NAD SPRAWOZDAWCZOŚCIĄ FINANSOWĄ
EMITENTÓW PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH
PROWADZONY W 2018 ROKU**

**URZĄD KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO
WARSZAWA, LUTY 2019**

WYDZIAŁ RACHUNKOWOŚCI, DEPARTAMENT SPÓŁEK PUBLICZNYCH

SŁOWA KLUCZOWE: SPRAWOZDANIA FINANSOWE, EMITENCI PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH, MSSF, WYMOGI INFORMACYJNE, ZASTRZEŻENIA FIRM AUDYTORSKICH, DZIAŁANIA NADZORCZE

Spis treści

1.	WSTĘP	4
1.1.	Cel sporządzenia raportu.....	4
1.2.	Podstawa prawna sprawowania nadzoru nad sprawozdawczością finansową emitentów	5
2.	ZASADY I PRZEDMIOT ANALIZY OKRESOWEJ.....	6
3.	PODSTAWOWE DANE LICZBOWE DOTYCZĄCE PRZEPROWADZONEJ ANALIZY	7
4.	DZIAŁANIA NADZORCZE ZWIĄZANE Z ZAPEWNIENIEM ZGODNOŚCI SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH Z REGULACJAMI DOTYCZĄCYMI RAPORTOWANIA FINANSOWEGO	8
5.	ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZARZĄDÓW I RAD NADZORCZYCH ORAZ ROLA KOMITETÓW AUDYTU W ZAKRESIE SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ	10
6.	MODYFIKACJE OPINII I WNIOSKÓW ZAWARTYCH W SPRAWOZDANIACH Z BADANIA I RAPORTACH Z PRZEGLĄDU WYDANYCH PRZEZ FIRMY AUDYTORSKIE.....	11
7.	ZALECENIA WYDANE W WYNIKU ANALIZY SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH	20
8.	WYBRANE OBSZARY WYMAGAJĄCE POPRAWY ORAZ ZAGADNIENIA, NA KTÓRE NALEŻY ZWRÓCIĆ SZCZEGÓLNA UWAGĘ PRZY SPORZĄDZANIU SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH.....	27
8.1.	Jakość ujawnień	27
8.2.	Ryzyko kredytowe i ryzyko płynności	29
8.3.	Aktywowanie nakładów na prace rozwojowe	33
8.4.	Skutki działań administracji podatkowej.....	34
8.5.	Zastosowanie MSSF 9 i MSSF 15	35
8.6.	Wdrożenie MSSF 16 oraz MSSF 17	39
8.7.	Badanie spółek zależnych	41
8.8.	Rozporządzenia Komisji Europejskiej ogłoszone w 2018 roku, przyjmujące zmiany do MSSF..	42
8.9.	Jednolity elektroniczny format sprawozdawczy.....	43
9.	PODSUMOWANIE.....	44
	SPIS TABEL.....	46
	SPIS WYKRESÓW	46

1. WSTĘP

1.1. Cel sporządzenia raportu

Niniejszy raport stanowi podsumowanie działań Wydziału Rachunkowości Departamentu Spółek Publicznych (DSP/WR) Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF) w 2018 roku w zakresie nadzoru nad sprawozdawczością finansową emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym, niebędących funduszami inwestycyjnymi. Podejmowane przez nas działania nadzorcze obejmują analizę sprawozdań finansowych¹ wybranych emitentów pod kątem oceny ich zgodności z obowiązującymi regulacjami dotyczącymi raportowania finansowego, w szczególności z wymogami MSSF² oraz podejmowanie odpowiednich środków służących eliminowaniu naruszeń obowiązków informacyjnych.

Przygotowujemy i publikujemy niniejszy raport na stronie internetowej Komisji Nadzoru Finansowego (KNF) w celu zaprezentowania użytkownikom sprawozdań finansowych, a także emitentom oraz biegłym rewidentom, rezultatów przeprowadzonej przez DSP/WR analizy okresowej sprawozdań finansowych emitentów, w tym stwierdzonych nieprawidłowości w zakresie stosowania zasad (polityki) rachunkowości i dokonywania ujawnień. Powyższe powinno przyczynić się do spójnego stosowania odpowiednich ram sprawozdawczości finansowej oraz służyć osiągnięciu przez emitentów wyższego poziomu zgodności z wymogami dotyczącymi sprawozdawczości.

Należy podkreślić, że przepisy dotyczące obowiązków informacyjnych, w tym sprawozdawczości finansowej, należą do grupy uregulowań mających na celu ochronę jednej z fundamentalnych zasad rynku kapitałowego - zasady transparentności rynku. Wysokiej jakości, przejrzyste informacje finansowe są przydatne w procesie decyzyjnym podejmowanym przez inwestorów i innych użytkowników sprawozdań finansowych. Ułatwiają ocenę sytuacji majątkowej i finansowej, wyników działalności oraz dokonań emitentów i ich grup kapitałowych, a tym samym mają wpływ na zwiększenie zaufania inwestorów do sprawozdawczości finansowej. Natomiast nienależyte wykonywanie obowiązków informacyjnych powoduje brak powszechnego i równego dostępu do kompletnej i rzetelnej informacji, która jest czynnikiem o kluczowym znaczeniu z punktu widzenia prawidłowości działania mechanizmów rynkowych. Brak przejrzystości informacji podważa zaufanie inwestorów do rynku.

Ponadto zwracamy uwagę, że raporty prezentujące podsumowanie analizy sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych niebędących funduszami inwestycyjnymi pod kątem oceny ich zgodności z obowiązującymi regulacjami dotyczącymi raportowania finansowego, opracowane w latach 2010-2018, dostępne są na stronie internetowej KNF³, w zakładce Publikacje i opracowania.

¹ pojęcie „sprawozdania finansowe” w tym raporcie obejmuje zarówno „jednostkowe” sprawozdania finansowe jak i skonsolidowane sprawozdania finansowe

² Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej oraz związane z nimi interpretacje ogłoszone w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej

³ <https://www.knf.gov.pl>

1.2. Podstawa prawna sprawowania nadzoru nad sprawozdawczością finansową emitentów

Poniżej przedstawiamy przepisy, które stanowią podstawę prowadzonego przez nas nadzoru nad sprawozdawczością finansową emitentów.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym⁴, do zadań KNF należy sprawowanie nadzoru nad działalnością podmiotów nadzorowanych oraz wykonywaniem przez te podmioty obowiązków związanych z ich uczestnictwem w obrocie na rynku kapitałowym, w zakresie określonym przepisami prawa.

Przepisy Dyrektywy Transparency⁵ stanowią, że organ nadzoru uprawniony jest m.in. do badania czy informacje, o których mowa w niniejszej dyrektywie, opracowane zostały zgodnie z odpowiednimi ramami sprawozdawczymi oraz do podejmowania odpowiednich działań w przypadku stwierdzenia naruszeń.

Zgodnie z motywem 16 preambuły Rozporządzenia 1606/2002⁶, Państwa Członkowskie są zobowiązane do podjęcia właściwych środków celem zapewnienia zgodności z międzynarodowymi standardami rachunkowości.

Nadzór prowadzimy również z uwzględnieniem regulacji wydanych przez ESMA (*European Securities and Markets Authority* – Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych). W 2014 r. weszły w życie Wytyczne nadzorcze ESMA⁷. Dokument ten zawiera wytyczne skierowane do właściwych organów nadzorczych, wydane na podstawie Rozporządzenia ustanawiającego ESMA⁸. Zgodnie z jego postanowieniami właściwe organy dokładają wszelkich starań, aby zastosować się do ww. Wytycznych. Wytyczne nadzorcze ESMA wskazują, że celem nadzoru nad informacją finansową jest przyczynienie się do spójnego stosowania ram sprawozdawczości finansowej, a przez to do przejrzystości informacji finansowych właściwych w procesie decyzyjnym podejmowanym przez inwestorów i innych użytkowników, podlegających wymogowi publikacji zgodnie z Dyrektywą Transparency. Nadzór nad informacją finansową, w myśl tych Wytycznych, obejmuje analizę zgodności informacji finansowych z ramami sprawozdawczości finansowej, podejmowanie odpowiednich środków w przypadku wykrycia naruszeń w trakcie procesu nadzoru zgodnie z regulacjami implementującymi przepisy Dyrektywy Transparency oraz podejmowanie innych środków, które są odpowiednie dla celów nadzoru.

⁴ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym (t.jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1480, z późn. zm)

⁵ Dyrektywa 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie harmonizacji wymogów dotyczących przejrzystości informacji o emitentach, których papiery wartościowe dopuszczane są do obrotu na rynku regulowanym oraz zmieniająca dyrektywę 2001/34/WE (Dz. Urz. UE L 390 z 31.12.2004 r., str. 38), z późn. zm.

⁶ Rozporządzenie (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości (Dz. Urz. WE nr L 243, z 11.9.2002 r., str. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 29, str. 609), z późn. zm.

⁷ Wytyczne ESMA ws. nadzoru nad informacją finansową (ESMA/2014/1293pl, z dnia 28 października 2014 r. (dostępne w jęz. polskim na stronie internetowej: <https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/2015/11/2014-esma-1293pl.pdf>)

⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1095/2010 z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie ustanowienia Europejskiego Urzędu Nadzoru (Europejskiego Urzędu Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych), zmiany decyzji nr 716/2009/WE i uchylenia decyzji Komisji 2009/77/WE (Dz. Urz. UE L 331 z 15.12.2010 r., str. 8), z późn. zm.

2. ZASADY I PRZEDMIOT ANALIZY OKRESOWEJ

Analizę zgodności sprawozdawczości finansowej emitentów z odpowiednimi regulacjami dotyczącymi sprawozdawczości prowadziliśmy z uwzględnieniem Wytycznej 5 i Wytycznej 6 Wytycznych nadzorczych ESMA, wskazujących, że nadzór oparty powinien być na wyborze, z zastosowaniem modelu mieszanego uwzględniającego analizę ryzyka i pobieranie próbek lub podejście rotacyjne, a także, że w ramach działań organ nadzoru może stosować analizę pełną lub analizę pełną połączoną z tematyczną. Analiza okresowa obejmuje zarówno analizę wyselekcjonowanych sprawozdań finansowych jak i analizę na żądanie, w szczególności w sytuacji gdy inna komórka organizacyjna UKNF w toku prowadzonych czynności zwraca się z prośbą o stanowisko.

W 2018 roku przeprowadziliśmy analizę rocznych sprawozdań finansowych sporządzonych za rok obrotowy 2017 oraz śródrocznych sprawozdań finansowych sporządzonych za okresy roku obrotowego 2018 przez emitentów papierów wartościowych niebędących funduszami inwestycyjnymi, pod kątem oceny ich zgodności z obowiązującymi regulacjami dotyczącymi raportowania finansowego, w szczególności z wymogami MSSF.

Przy wyborze sprawozdań finansowych emitentów do analizy okresowej w 2018 roku utrzymaliśmy, podobnie jak w poprzednich latach, wysoki priorytet przyznany kryterium występowania zastrzeżeń w sprawozdaniach z badania sprawozdań finansowych, odmowy wyrażenia opinii lub wyrażenia opinii negatywnej. Uwzględniliśmy również występowanie zastrzeżeń w raportach z przeglądu półrocznych sprawozdań finansowych, odmowy wyrażenia wniosku lub wnioski negatywne.

W związku z tym, przedmiotem analizy są często również sprawozdania finansowe emitentów, w przypadku których wystąpiło zagrożenie lub brak kontynuacji działalności. Dotyczy to przede wszystkim emitentów, którzy złożyli lub wobec których złożono wnioski restrukturyzacyjny lub wnioski o ogłoszenie upadłości, a także emitentów, w przypadku których w sprawozdaniach z badania sprawozdań finansowych lub raportach z przeglądu skróconych sprawozdań finansowych wystąpiły zastrzeżenia lub odmowy wyrażenia opinii / wniosku związane z zagrożeniem kontynuacji działalności.

W procesie oceny zgodności sprawozdań finansowych emitentów z obowiązującymi regulacjami dotyczącymi raportowania finansowego uwzględniliśmy europejskie wspólne priorytety nadzorcze, określone w ramach ESMA w celu wzmocnienia przejrzystości oraz właściwego i spójnego stosowania MSSF. Tematyka europejskich wspólnych priorytetów nadzorczych odnoszących się do sprawozdań finansowych za 2017 rok dotyczyła⁹:

- ujawnień w zakresie oczekiwanego wpływu implementacji nowych standardów w okresie ich początkowego zastosowania (tzn. MSSF 9 *Instrumenty finansowe*, MSSF 15 *Przychody z umów z klientami* i MSSF 16 *Leasing*),
- szczególnych kwestii związanych z ujęciem, wyceną i ujawnieniami wynikającymi z MSSF 3 *Połączenia jednostek*,

⁹ Publiczne Stanowisko ESMA w sprawie priorytetów nadzorczych dla sprawozdań finansowych za rok 2017 – *European Common Enforcement Priorities for 2017 IFRS financial statements* (ESMA32-63-340)

- szczególnych kwestii wynikających z MSR 7 *Sprawozdanie z przepływów pieniężnych*.

Należy zaznaczyć, że w związku z opublikowaniem przez ESMA europejskich wspólnych priorytetów nadzorczych w odniesieniu do sprawozdań finansowych za rok 2018¹⁰, w bieżącym roku analiza zostaną objęte w szczególności:

- zagadnienia związane ze stosowaniem MSSF 15 *Przychody z umów z klientami*;
- zagadnienia związane ze stosowaniem MSSF 9 *Instrumenty finansowe*; oraz
- ujawnienie informacji na temat przewidywanego wpływu wdrożenia MSSF 16 *Leasing*.

Informujemy, że publiczne stanowiska ESMA zawierające europejskie wspólne priorytety nadzorcze w odniesieniu do sprawozdań za poszczególne lata dostępne są, wraz z tłumaczeniami na język polski, na stronie internetowej KNF¹¹, w zakładce Dla rynku / Regulacje i praktyka / Dokumenty ESMA.

3. PODSTAWOWE DANE LICZBOWE DOTYCZĄCE PRZEPROWADZONEJ ANALIZY

W związku z prowadzoną analizą sprawozdań finansowych pod kątem ich zgodności z obowiązującymi emitentów regulacjami dotyczącymi raportowania finansowego, w szczególności MSSF, w 2018 roku przeanalizowaliśmy sprawozdania finansowe 96 emitentów (dla porównania, w 2017 roku analizie podlegały sprawozdania finansowe 103 emitentów, a w 2016 roku – 112 emitentów). Powyższa liczba, w odróżnieniu od lat poprzednich, nie obejmuje analizy historycznych informacji finansowych emitentów dokonujących pierwszej oferty publicznej (w 2018 roku było ich 10).

Tabela 1. Liczba emitentów, których sprawozdania finansowe podlegały analizie okresowej w latach 2016-2018

rok	Liczba emitentów z rynku regulowanego (GPW w Warszawie i BondSpot)* na koniec roku	Liczba emitentów, których sprawozdania finansowe podlegały analizie	Udział w łącznej liczbie emitentów z rynku regulowanego*
2018	441	96	21,8 %
2017	456	103	22,6 %
2016	456	112	24,6 %

* podana liczba nie obejmuje notowanych na rynku regulowanym funduszy inwestycyjnych zamkniętych oraz emitentów dla których Rzeczpospolita Polska jest państwem przyjmującym.

¹⁰ Publiczne Stanowisko ESMA w sprawie priorytetów nadzorczych dla sprawozdań finansowych za rok 2018 – *European Common Enforcement Priorities for 2018 IFRS financial statements* (ESMA32-63-503)

¹¹<https://www.knf.gov.pl>

Wykres 1. Liczba emitentów, których roczne sprawozdania finansowe / śródroczne sprawozdania finansowe zostały poddane analizie okresowej w latach 2016-2018

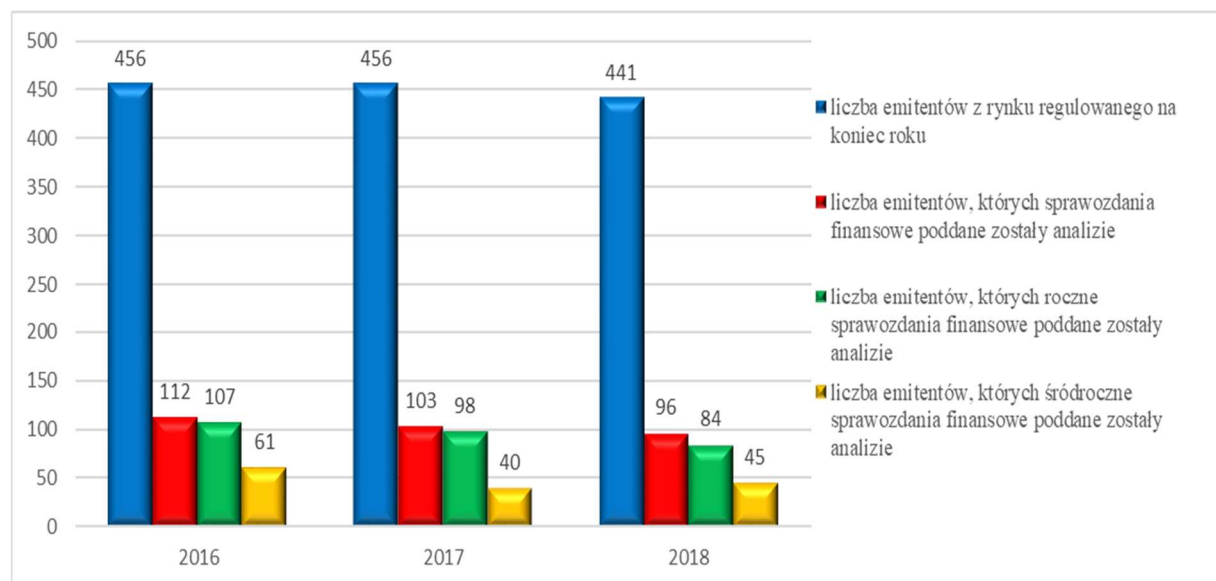

Tabela 2. Liczba emitentów, których sprawozdania finansowe zostały poddane analizie okresowej w 2018 roku, w podziale na rodzaj analizy

Rodzaj analizy	Liczba emitentów
Analiza pełna	35
Analiza tematyczna	42
Analiza sprawdzająca	19
razem	96

Komentarz:

Analiza pełna – analiza całego sprawozdania finansowego, mająca na celu identyfikację wszelkich braków lub nieprawidłowości.

Analiza tematyczna – analiza ograniczona do zakresu dotyczącego pewnych zagadnień, zastosowania określonych MSSF (np. analiza wybranych pozycji lub części sprawozdania finansowego),

Analiza sprawdzająca – weryfikacja kolejnych sprawozdań finansowych tylko pod kątem wprowadzenia koniecznych popraw i uzupełnień, w szczególności w przypadku przekazania danemu emitentowi zaleceń. Podana liczba odzwierciedla weryfikacje zakończone pozytywnie, w przypadku których nie wystąpiła potrzeba szerszej analizy.

W 2018 r., w ramach prowadzonego nadzoru nad sprawozdawczością finansową emitentów, przeanalizowanych zostało łącznie 197 sprawozdań finansowych (w tym skonsolidowanych).

4. DZIAŁANIA NADZORCZE ZWIĄZANE Z ZAPEWNIENIEM ZGODNOŚCI SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH Z REGULACJAMI DOTYCZĄCYMI RAPORTOWANIA FINANSOWEGO

Jak opisano wcześniej podejmowane przez nas działania nadzorcze obejmują analizę sprawozdań finansowych wybranych emitentów pod kątem oceny ich zgodności z obowiązującymi regulacjami dotyczącymi raportowania finansowego, w szczególności

z wymogami MSSF oraz podejmowanie odpowiednich środków służących eliminowaniu naruszeń obowiązków informacyjnych.

W związku z analizą sprawozdań finansowych, w uzasadnionych przypadkach, zwracamy się o dodatkowe wyjaśnienia w związku z wątpliwościami co do prawidłowości analizowanych sprawozdań finansowych. W takich przypadkach, na podstawie art. 68 ust. 1 ustawy o ofercie publicznej¹² KNF lub jej upoważniony przedstawiciel może zażądać od emitentów (od zarządów i odpowiednio od rad nadzorczych) niezwłocznego udzielenia informacji i wyjaśnień w celu umożliwienia wykonywania nadzoru nad sposobem wykonywania przez nich obowiązków informacyjnych. W uzasadnionych przypadkach pytania kierowane są również do firmy audytorskiej dokonującej badania / przeglądu sprawozdań finansowych (art. 68 ust. 2 ww. ustawy).

Począwszy od połowy 2016 r. uzyskaliśmy nowe uprawnienie nadzorcze. Na podstawie art. 68 ust. 5 ustawy o ofercie publicznej, KNF lub jej upoważniony przedstawiciel może wydać zalecenia w stosunku do emitenta w celu zaprzestania naruszania obowiązków informacyjnych. Wydanie zalecenia służy temu, aby emitent, poprzez odpowiednią korektę danego sprawozdania finansowego lub następnych sprawozdań finansowych, mógł możliwie szybko taką niezgodność wyeliminować i zapewnić, by użytkownik sprawozdania finansowego miał dostęp do prawidłowych i pełnych informacji. Wykonanie zaleceń jest monitorowane. W trakcie roku 2018 wydanych zostało 21 zaleceń w stosunku do 21 emitentów, przy czym w zaleceniach zazwyczaj wskazywano na nieprawidłowości w więcej niż jednym obszarze. Rozdział 6 tego raportu przedstawia zagadnienia, do których odnosiliśmy się w wydanych w 2018 r. zaleceniach.

Należy podkreślić, że w przypadku konieczności dokonania przez emitenta korekty raportu okresowego w związku z wystąpieniem nieprawidłowości, w tym niezgodności z MSSF, tryb jej dokonania określa Rozporządzenie w sprawie informacji bieżących i okresowych¹³. Zgodnie z § 15 ust. 4 i 5 tego Rozporządzenia, w przypadku konieczności dokonania korekty raportu okresowego emitent przekazuje do publicznej wiadomości zarówno raport bieżący informujący o przedmiocie i charakterze dokonanej korekty, jak i skorygowany raport okresowy za okres, którego dotyczyła korekta. Natomiast w przypadku korekty dotyczącej sprawozdania finansowego, które zostało już zatwierdzone przez organ zatwierdzający, emitent przekazuje do publicznej wiadomości wyłącznie raport bieżący informujący o przedmiocie i charakterze korekty.

W uzasadnionych przypadkach przekazujemy sprawę do właściwej jednostki organizacyjnej UKNF w celu wszczęcia postępowania administracyjnego w związku z przesłankami naruszenia przepisów w zakresie sprawozdawczości finansowej. KNF, zgodnie z art. 96 ust. 1e ustawy o ofercie publicznej, może podjąć decyzję o nałożeniu kary pieniężnej (do wysokości 5 000 000 zł albo kwoty stanowiącej równowartość 5% całkowitego rocznego przychodu wykazanego w ostatnim zbadanym sprawozdaniu finansowym za rok obrotowy,

¹² Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (j.t. Dz.U. 2018 poz. 512, z późn. zm.)

¹³ Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 29 marca 2018 r. w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim (Dz. U. 2018 poz. 757)

jeżeli przekracza ona 5 000 000 zł) albo wykluczeniu papierów wartościowych emitenta z obrotu na rynku regulowanym albo zastosować obie sankcje łącznie. Podejmując powyższą decyzję, KNF może dodatkowo, na mocy art. 96 ust. 3 ustawy o ofercie zobowiązać emitenta do niezwłocznego opublikowania wymaganych informacji w dwóch dziennikach ogólnopolskich lub przekazania ich do publicznej wiadomości w inny sposób lub dokonania zmiany opublikowanych sprawozdań finansowych.

Ponadto, w związku z analizą historycznych informacji finansowych podmiotów ubiegających się o zatwierdzenie prospektu emisyjnego, do emitentów przekazywane są uwagi w celu uzyskania wyjaśnień lub skorygowania informacji finansowych zawartych w prospekcie.

Prowadzimy również działalność edukacyjną. Jej głównym efektem jest niniejszy raport, który publikujemy na początku każdego roku, w tym roku po raz jedenasty. Część zagadnień, o których mowa w tym raporcie, prezentowana jest również na seminarium dla uczestników rynku finansowego, organizowanym corocznie przez UKNF w ramach inicjatywy CEDUR (Centrum Edukacji dla Uczestników Rynku).

5. ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZARZĄDÓW I RAD NADZORCZYCH ORAZ ROLA KOMITETÓW AUDYTU W ZAKRESIE SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ

Zwracamy uwagę, że na członkach zarządów i rad nadzorczych spoczywa odpowiedzialność za zapewnienie, aby sprawozdania finansowe oraz sprawozdania z działalności spełniały wymagania przewidziane przepisami prawa.

Zgodnie z art. 4a ustawy o rachunkowości¹⁴ kierownik jednostki oraz członkowie rady nadzorczej lub innego organu nadzorującego jednostki są zobowiązani do zapewnienia, aby sprawozdanie finansowe, skonsolidowane sprawozdanie finansowe, sprawozdanie z działalności oraz sprawozdanie z działalności grupy kapitałowej spełniały wymagania przewidziane w ustawie (a zatem również wymogi MSSF).

W przypadku niesporządzenia sprawozdań finansowych, sporządzenia ich niezgodnie z przepisami lub zawarcia w tych sprawozdaniach nierzetelnych danych osoby te podlegają grzywnie lub karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie (art. 77 pkt 2 ustawy o rachunkowości).

Również ustawa o ofercie publicznej przewiduje sankcje dla członków zarządów i rad nadzorczych za naruszenie obowiązków sprawozdawczych. W myśl art. 96 ust. 6 pkt 2 tej ustawy za naruszenie obowiązków wynikających z przepisów dotyczących raportów okresowych KNF może nałożyć na członka zarządu spółki publicznej karę pieniężną do wysokości 1 000 000 zł. Zgodnie z art. 96 ust. 6a pkt 2 ww. ustawy członek rady nadzorczej w przypadku rażącego naruszenia obowiązków sprawozdawczych może zostać ukarany karą pieniężną do wysokości 100 000 zł. Natomiast odpowiedzialność karna osób odpowiedzialnych za podawanie nieprawdziwych danych lub zatajenie prawdziwych danych

¹⁴ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (j.t. Dz. U. z 2018 r. poz. 395 ze zm.)

w informacjach okresowych przekazywanych do publicznej wiadomości, została określona w art. 100 ww. ustawy.

W zapewnieniu wysokiej jakości sprawozdań finansowych ważną rolę odgrywają również komitety audytu. Obowiązek tworzenia komitetu audytu przez Jednostki Zainteresowania Publicznego¹⁵ (JZP) istnieje w Polsce od 2009 r., jednakże ich rola i odpowiedzialność zostały znacznie wzmocnione w ustawie o biegłych rewidentach¹⁶, implementującej Dyrektywę 2014/56/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. zmieniającą dyrektywę 2006/43/WE w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych oraz w Rozporządzeniu w sprawie ustawowych badań sprawozdań finansowych JZP¹⁷. Zgodnie z przepisami ww. ustawy w skład komitetu audytu wchodzi przynajmniej trzech członków, z czego przynajmniej jeden posiada wiedzę i umiejętności w zakresie rachunkowości lub badania sprawozdań finansowych. Od członków komitetu audytu wymaga się również posiadania wiedzy i umiejętności z zakresu branży, w której działa JZP. Większość członków komitetu audytu, w tym jego przewodniczący, powinna być niezależna od danej JZP (warunki niezależności są określone ustawowo). W mniejszych JZP zadania komitetu audytu mogą zostać powierzone radzie nadzorczej lub innemu organowi nadzorcemu lub kontrolnemu. Do zadań komitetu audytu należy w szczególności monitorowanie procesu sprawozdawczości finansowej i rewizji finansowej, systemów kontroli wewnętrznej i systemów zarządzania ryzykiem oraz audytu wewnętrznego, a także kontrolowanie i monitorowanie niezależności biegłego rewidenta i firmy audytorskiej.

6. MODYFIKACJE OPINII I WNIOSKÓW ZAWARTYCH W SPRAWOZDANIACH Z BADANIA I RAPORTACH Z PRZEGLĄDU WYDANYCH PRZEZ FIRMY AUDYTORSKIE

W odniesieniu do sprawozdań finansowych za rok obrotowy 2017 zaobserwowaliśmy spadek łącznej liczby emitentów z zastrzeżeniami lub odmową wyrażenia opinii w porównaniu do roku poprzedniego. Pojawił się natomiast 1 przypadek opinii negatywnej. W przypadku raportów okresowych śródrocznych zwracamy uwagę na wzrost udziału emitentów z zastrzeżeniami lub odmową wyrażenia wniosku w raporcie z przeglądu w odniesieniu do sprawozdań finansowych za I półrocze 2018 r. w porównaniu do roku poprzedniego. W tym przypadku zwiększyła się liczba emitentów, u których raporty z przeglądu zawierały zastrzeżenia (z 16 do 21 emitentów), a liczba odmów wyrażenia wniosku w raporcie z przeglądu pozostała na tym samym poziomie co rok wcześniej (7 emitentów). Pojawił się 1 przypadek emitenta z wnioskiem negatywnym.

¹⁵ Przez jednostki zainteresowania publicznego rozumie się również emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym państwa Unii Europejskiej, mających siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których sprawozdania finansowe objęte są obowiązkiem badania ustawowego

¹⁶ Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym (Dz. U. poz. 1089, z późn. zm.)

¹⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 537/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie szczegółowych wymogów dotyczących ustawowych badań sprawozdań finansowych jednostek interesu publicznego, uchylające decyzję Komisji 2005/909/WE (Dz. Urz. UE L 158 z 27.05.2014 r., str. 77)

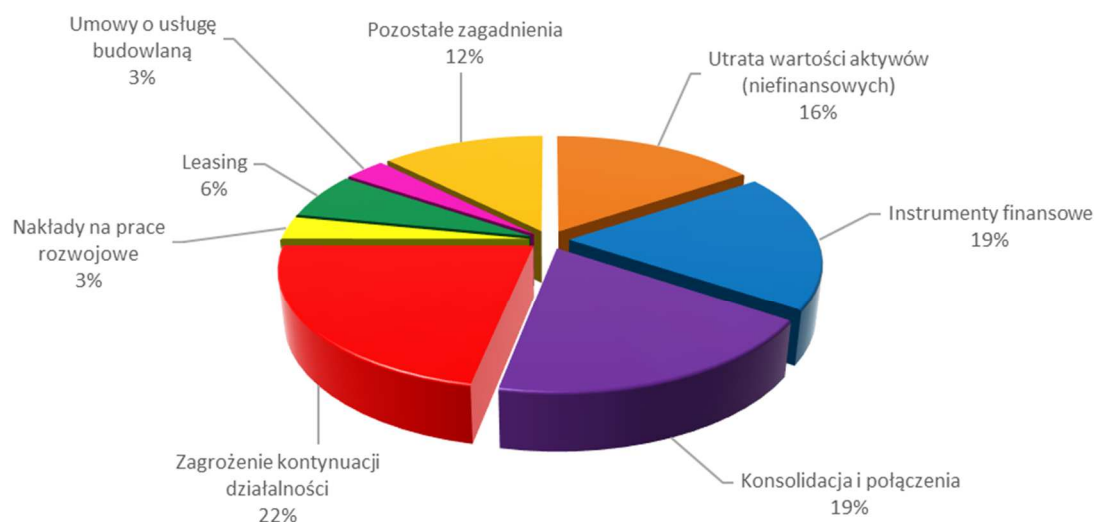
Zastrzeżenia w sprawozdaniach z badania sprawozdań finansowych za rok obrotowy 2017 i raportach z przeglądu sprawozdań finansowych za I półrocze roku obrotowego 2018 oraz odmowy wyrażenia opinii/wniosku o sprawozdaniu finansowym występowały najczęściej u emitentów z sektorów: systemy informatyczne, budownictwo, działalność inwestycyjna, transport i in.

Tabela 3. Liczba emitentów z zastrzeżeniami lub odmową wyrażenia opinii w odniesieniu do rocznych sprawozdań finansowych za lata obrotowe 2015-2017

Liczba emitentów	rok 2015	rok 2016	rok 2017
Opinie z zastrzeżeniami	29	22	20
Odmowy wyrażenia opinii	8	11	10
Opinie negatywne	0	0	1
RAZEM	37	33	31
Liczba emitentów na koniec roku obrotowego*	455	456	456
Udział w liczbie emitentów na koniec roku obrotowego	8%	7%	7%

* podana liczba nie obejmuje notowanych na rynku regulowanym funduszy inwestycyjnych zamkniętych oraz emitentów dla których Rzeczpospolita Polska jest państwem przyjmującym

Wykres 2. Tematyka zastrzeżeń zawartych w sprawozdaniach z badania sprawozdań finansowych za rok obrotowy 2017

Komentarz: W przypadku gdy zastrzeżenie wystąpiło w sprawozdaniu z badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego oraz sprawozdaniu z badania sprawozdania finansowego emitenta, w wykresie zostało uwzględnione tylko raz. Wykres nie uwzględnia sprawozdań z badania zawierających odmowę wyrażenia opinii. Na udział procentowy ma wpływ częstotliwość wystąpienia danego zagadnienia

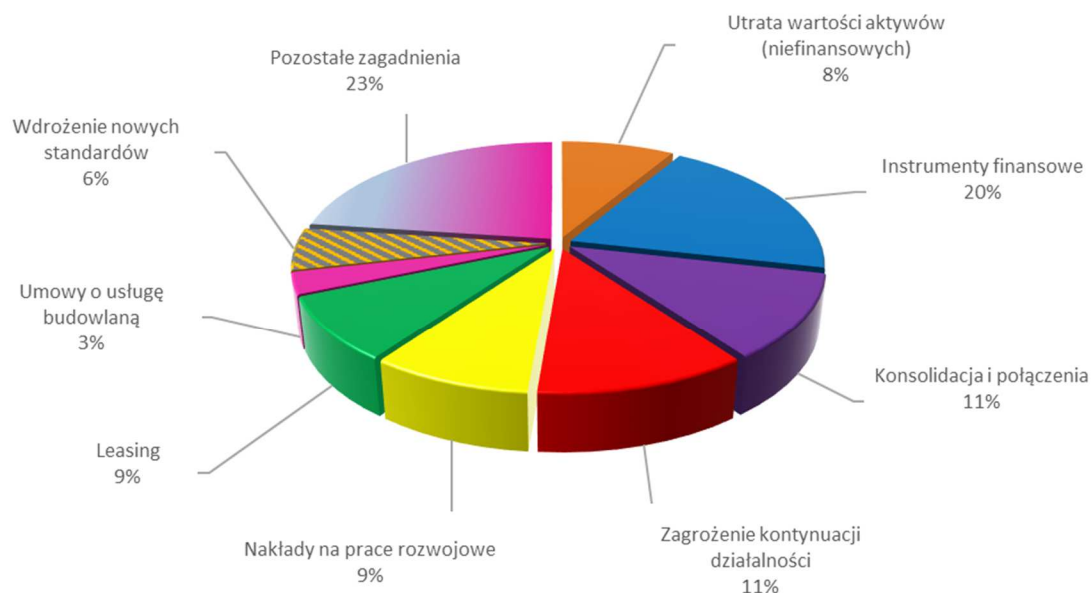
w zastrzeżeniach, natomiast w poniższym opisie zagadnień, z którymi związane były zastrzeżenia, poszczególne tematy zostały przedstawione tylko raz.

Tabela 4. Liczba emitentów z zastrzeżeniami lub odmową wyrażenia wniosku w raporcie z przeglądu w odniesieniu do sprawozdań finansowych za I półrocze lat obrotowych 2016-2018

Liczba emitentów	I półrocze 2016	I półrocze 2017	I półrocze 2018
Raporty z zastrzeżeniami	24	16	21
Odmowy wyrażenia wniosku	7	7	7
Opinie negatywne	0	0	1
RAZEM	31	23	29
Liczba emitentów na koniec poprzedniego roku obrotowego*	455	456	456
Udział w liczbie emitentów na koniec poprzedniego roku obrotowego	7%	5%	6%

* podana liczba nie obejmuje notowanych na rynku regulowanym funduszy inwestycyjnych zamkniętych oraz emitentów dla których Rzeczpospolita Polska jest państwem przyjmującym

Wykres 3. Tematyka zastrzeżeń zawartych w raportach z przeglądu sprawozdań finansowych emitentów za I półrocze roku obrotowego 2018

Komentarz: W przypadku gdy zastrzeżenie wystąpiło w raporcie z przeglądu skonsolidowanego sprawozdania finansowego oraz w raporcie z przeglądu sprawozdania finansowego emitenta, w wykresie zostało uwzględnione tylko raz. Wykres nie uwzględnia raportów z przeglądu zawierających odmowę wyrażenia wniosku. Na udział procentowy wpływ ma częstotliwość wystąpienia danego zagadnienia w zastrzeżeniach, natomiast w poniższym opisie zagadnień, z którymi związane były zastrzeżenia, poszczególne tematy zostały przedstawione tylko raz.

Z analizy tematów występujących w zastrzeżeniach i odmowach wynika, że w kolejnych okresach powtarzają się zagadnienia z podanych obszarów. Jako najczęściej pojawiające się należy wyodrębnić przede wszystkim: kontynuację działalności, instrumenty finansowe (w tym z zakresu utraty wartości) oraz utratę wartości aktywów niefinansowych. Należy przy tym zauważyć, że obszary te są ze sobą silnie powiązane, gdyż zagrożenia bądź niepewności dotyczące kontynuacji działalności wpływają na wzrost ryzyk związanych z instrumentami finansowymi oraz na wartość posiadanych przez jednostkę aktywów zarówno finansowych jak i niefinansowych, najczęściej skutkując utratą ich wartości. Z drugiej strony, utrata wartości znaczących składników aktywów bądź wzrost np. ryzyka płynności przekładają się na zwiększenie zagrożenia dla kontynuacji działalności. Związek z kontynuacją działalności występuje również w odniesieniu do aktywów z tytułu podatku odroczonego, który to temat podobnie jak w latach ubiegłych pojawił się w zastrzeżeniach i odmowach.

W celu zwrócenia szczególnej uwagi emitentom na konieczność osiągnięcia zgodności z obowiązującymi regulacjami dotyczącymi raportowania finansowego, w szczególności z wymogami MSSF, przedstawiamy poniżej zagadnienia, do których odnosiły się zastrzeżenia / odmowy wyrażenia opinii zawarte w sprawozdaniach z badania sprawozdań finansowych emitentów za rok obrotowy 2017 oraz zastrzeżenia / odmowy wyrażenia wniosku zawarte w raportach z przeglądu sprawozdań finansowych za I półrocze roku obrotowego 2018. Zagadnienia te zostały pogrupowane w sposób ułatwiający odnalezienie określonej tematyki.

ODMOWY WYRAŻENIA OPINII / WNIOSKU ORAZ OPINIE / WNIOSKI NEGATYWNE

Sprawozdania z badania zawierające odmowę wyrażenia opinii lub raporty z przeglądu zawierające odmowę wyrażenia wniosku zostały wydane w związku z istnieniem zagrożenia co do możliwości kontynuacji działalności przez emitentów. Poniżej prezentujemy wybrane okoliczności wskazane przez biegłych rewidentów w takich sprawozdaniach / raportach:

- brak możliwości dokonania przez biegłego rewidenta oceny zasadności przyjęcia założenia kontynuacji działalności;
- brak zatwierdzonego planu restrukturyzacyjnego;
- brak możliwości uzyskania przez biegłego rewidenta wystarczających i odpowiednich dowodów dot. znaczących założeń przyjętych do wyceny portfeli wierzytelności;
- brak możliwości uzyskania przez biegłego rewidenta wystarczających dowodów badania dot. zobowiązań wynikających z umów o współpracę z niektórymi TFI;
- brak możliwości uzyskania przez biegłego rewidenta oświadczeń byłych członków zarządu oraz brak możliwości określenia wpływu na sprawozdanie finansowe;
- ujawnienie informacji dot. ryzyka płynności oraz trudności finansowych nie odzwierciedlających tych kwestii i nie spełniających wymogów MSSF 7 *Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji*;
- brak zgodności z MSSF co najmniej w zakresie składu grupy kapitałowej w związku z nieobjęciem przez jednostkę dominującą skróconym półrocznym skonsolidowanym

sprawozdaniem finansowym (na dzień 30.06.2018 r. oraz w zakresie danych porównawczych na dzień 31.12.2017 r.) oraz skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym (na dzień 31.12.2017 r. oraz w zakresie danych porównawczych na dzień 31.12.2016 r.) jednostek zależnych wchodzących w skład grupy kapitałowej, w których rozpoznała utratę kontroli; jako przesłankę podano niefunkcjonowanie organów zarządczych i nadzorczych tych jednostek w związku z rezygnacją jej członków z pełnienia powierzonych im funkcji, co w świetle przepisów MSSF 10 *Skonsolidowane sprawozdania finansowe* nie stanowi przesłanki do uznania, że spółka utraciła nad nimi kontrolę; biegły rewident nie był w stanie ustalić łącznego wpływu nieobjęcia konsolidacją jednostek zależnych na elementy skróconego półrocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego;

- brak możliwości wypowiedzenia się przez biegłego rewidenta o poprawności wyceny inwestycji we wspólnych przedsięwzięciach;
- niepewność odnośnie rozwiązania sporu dot. realizacji jednego z kontraktów budowlanych;
- niedokonanie korekty tymczasowego rozliczenia ceny nabycia, w związku z tym brak możliwości wypowiedzenia się o prezentowanej wartości firmy wynikającej z przejścia kontroli nad spółką zależną oraz prawidłowości ujęcia odpisu aktualizującego wartości firmy tej spółki zależnej;
- brak możliwości wypowiedzenia się przez biegłego rewidenta o poprawności wyceny i prezentacji pożyczki długoterminowej;
- brak możliwości wypowiedzenia się przez biegłego rewidenta na temat prawidłowości obciążenia wyniku finansowego odpisem aktualizującym wartość inwestycji w spółce zależnej;
- nieregulowanie zobowiązań układowych emitenta będącego w procesie upadłości;
- niewystarczająca ilość dowodów badania zgromadzonych przez biegłego rewidenta dotyczących zobowiązań krótkoterminowych;
- niewystarczająca ilość dowodów na wycenę pożyczek ani zobowiązań z tytułu obligacji, wobec tego biegły rewident nie był w stanie odnieść się co do ich kompletności i prawidłowości;
- brak możliwości potwierdzenia przez biegłego rewidenta możliwości realizacji planu restrukturyzacji, a co za tym idzie uzyskania wystarczającej pewności, iż emitent będzie w stanie zrestrukturyzować zadłużenie i kontynuować działalność w dającej się przewidzieć przyszłości;
- niepodpisanie przez kierownika jednostki (syndyka masy upadłościowej) sprawozdania finansowego objętego przeglądem oraz oświadczeń kierownictwa;
- nieudostępnienie biegłemu rewidentowi przez zarząd ksiąg rachunkowych i dokumentów źródłowych spółki zależnej w upadłości;
- nieobjęcie badaniem spółek zależnych;

- brak dostępu do dokumentów, które pozwoliłyby uwiarygodnić wykazywane pozostałe należności;
- wysoki poziom zobowiązań krótkoterminowych, w tym wymagalnych kredytów bankowych, wskazujący na zagrożenie kontynuacji działalności;
- niepewność co do rozstrzygnięcia toczących się postępowań podatkowych oraz kontrolnych dotyczących prawidłowości rozliczeń podatku VAT, w których stroną jest jednostka dominująca - w przypadku niekorzystnego rozstrzygnięcia spółka może być zobligowana do zapłaty i istnieje niepewność czy będzie w stanie je uregulować;
- nieprowadzenie działalności operacyjnej, pogarszająca się sytuacja finansowo-majątkowa, ujemne kapitały własne – zagrożenie kontynuacji działalności.

Opinia negatywna w sprawozdaniu z badania i wniosek negatywny w raporcie z przeglądu zostały wydane w związku z tym, że sprawozdania finansowe nie przedstawiały rzetelnego i jasnego obrazu, we wszystkich istotnych aspektach, sytuacji finansowej i wyników spółki na dzień sprawozdawczy. Kwestie poruszone w ww. opinii/wniosku negatywnym to m.in.:

- nieutworzenie rezerwy na przewidywaną stratę z tytułu udzielonego poręczenia wekslowego;
- nieudostępnienie biegłemu rewidentowi informacji o postępowaniach egzekucyjnych, informacji czy kwoty zobowiązań, których dotyczą ewentualne egzekucje ujęte są w księgach spółki oraz informacji o pełnej historii rachunków bankowych spółki;
- brak dowodów na potwierdzenie wdrożenia i zastosowania nowych standardów MSSF 9 *Instrumenty finansowe* i MSSF 15 *Przychody z umów z klientami*.

ZASTRZEŻENIA

Zastrzeżenia zamieszczone w sprawozdaniach z badania i raportach z przeglądu odnosiły się m.in. do następujących zagadnień:

Zastrzeżenia związane z utratą wartości aktywów (niefinansowych)

- niewykonanie testów na utratę wartości aktywów trwałych pomimo istniejących przesłanek utraty wartości;
- brak możliwości oceny przez biegłego rewidenta stopnia realizacji przyszłych zysków uzyskiwanych przez podmiot zależny, w oparciu o które przedstawiono testy mające na celu potwierdzenie wartości prezentowanych w aktywach inwestycji w jednostkach zależnych;
- brak możliwości określenia przez biegłego rewidenta poprawności kwoty ujętego odpisu z tytułu utraty wartości aktywów trwałych jako korekty bilansu otwarcia oraz wpływu odwrócenia powyższego odpisu na wynik finansowy;
- przyjęcie częściowo innych założeń niż jednostka zależna przy szacowaniu wartości odzyskiwalnej aktywów jednostki zależnej, w związku z tym zawyżenie wartości tych aktywów, a w efekcie również zawyżenie wartości godziwej posiadanych w tej jednostki zależnej udziałów;

- przyjęcie częściowo innych założeń niż jednostka zależna przy szacowaniu wartości odzyskiwalnej aktywów jednostki zależnej oraz przy przeprowadzaniu testu na utratę wartości przypisanej do niej wartości firmy, w związku z tym zawyżenie wartości odzyskiwalnej testowanej wartości firmy oraz wartości przedmiotowych aktywów;
- brak dowodów badania potwierdzających poprawność wartości bilansowej posiadanego znaku towarowego;
- nieuwzględnienie nakładów inwestycyjnych w przeprowadzonym teście na utratę wartości składnika wartości niematerialnych;
- brak dowodów potwierdzających poprawność założeń przyjętych na potrzeby testu na utratę wartości wartości firmy.

Zastrzeżenia związane z instrumentami finansowymi

- nieuwjęcie odpisów z tytułu utraty wartości należności, co do których istnieją przesłanki utraty wartości;
- brak możliwości potwierdzenia wartości posiadanych obligacji ze względu na brak informacji o sytuacji finansowej dłużników;
- brak dowodów na prawidłowość wykazywanej wartości należności z tytułu sprzedaży akcji i cesji wierzytelności;
- brak możliwości potwierdzenia przez biegłego rewidenta odzyskiwalności należności z tytułu obligacji od jednostki dominującej oraz oceny jej wpływu na sprawozdanie finansowe;
- brak możliwości potwierdzenia przez biegłego rewidenta odzyskiwalności należności ze względu na brak informacji nt. informacji finansowej kontrahenta oraz odległego okresu spłaty;
- brak dowodów potwierdzających dokonanie transakcji cesji wierzytelności oraz brak dowodów potwierdzających udzielenie pożyczki;
- brak reklasyfikacji kredytów do zobowiązań krótkoterminowych w przypadku niespełnienia niektórych warunków umowy kredytowej.

Zastrzeżenia związane z konsolidacją i połączeniami

- zastosowanie metody nabycia na dzień prawnego połączenia zorganizowanej części przedsiębiorstwa (ZCP) w sytuacji gdy w ocenie biegłego rewidenta emitent sprawował kontrolę nad ZCP co najmniej od daty zawarcia umowy przyrzeczonej, której przedmiotem było zobowiązanie do sprzedaży emitentowi 100% jednostki, z której wydzielono ZCP;
- niedotrzymanie wymogu przepisu art. 44c ustawy o rachunkowości odnośnie prezentacji danych porównawczych za poprzedni rok obrotowy w związku z połączeniem;
- niezakończenie obligatoryjnego badania jednostek zależnych;

- brak opinii z badania sprawozdania finansowego jednostek zależnych;
- niepoddanie przeglądowi sprawozdań finansowych niektórych jednostek zależnych;
- brak przedstawienia do badania kompletnej dokumentacji konsolidacyjnej;
- brak potwierdzenia przez biegłego rewidenta danych jednostki zależnej oraz jednostki stowarzyszonej ujętych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym.

Zastrzeżenia związane z zagrożeniem kontynuacji działalności

- istotne zagrożenie kontynuacji działalności w związku z toczącym się procesem sanacji;
- uwarunkowanie dalszej działalności spółki zatwierdzeniem układu z wierzycielami oraz możliwością wygenerowania nadwyżek finansowych w celu uregulowania zobowiązań układowych;
- niepewność co do stanu zobowiązań spółki w związku ze zgłoszonymi sprzeciwami do listy wierzytelności;
- wysoki poziom zobowiązań krótkoterminowych, w tym wymagalnych kredytów bankowych, wskazuje na zagrożenie kontynuacji działalności;
- istotne ryzyko co do kontynuacji działalności spółki w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego w związku z ponoszonymi stratami, ujemnym kapitałem własnym oraz ryzykiem płynności związanym z wykupem obligacji w 2018 r.;
- brak postanowienia o rozpatrzeniu wniosku emitenta o postępowanie sanacyjne;
- brak opisu w wyczerpujący sposób w nocie objaśniającej do sprawozdania finansowego zagrożeń związanych z kontynuacją działalności;
- w przypadku niezrealizowania planowanej emisji akcji oraz połączenia z podmiotem branżowym może wystąpić istotne zagrożenie co do kontynuacji działalności oraz ryzyko utraty płynności.

Zastrzeżenia związane z kosztami prac rozwojowych

- brak dowodów prawidłowości ujęcia zakończonych prac rozwojowych jako wartości niematerialnych i prawnych;
- brak dowodów potwierdzających sposób rozdzielania etapu prac rozwojowych od etapu prac badawczych;
- kapitalizacja kosztów prac rozwojowych jako wartości niematerialnych bez spełnienia warunków zawartych w par. 57 MSR 38 *Wartości niematerialne*;
- brak możliwości ustalenia czy spółka będzie mogła realizować w przyszłości korzyści ekonomiczne z tytułu posiadania zakończonych prac rozwojowych.

Zastrzeżenia związane z leasingiem

- ujęcie w bilansie prawa wieczystego użytkowania gruntów otrzymanego nieodpłatnie jako środki trwałe, nieruchomości inwestycyjne oraz aktywa przeznaczone do

sprzedaży, a nie w ewidencji pozabilansowej, jako leasing operacyjny zgodnie z MSR 17 *Leasing*;

- ujęcie nabytych odpłatnie praw wieczystego użytkowania gruntów jako majątek trwały a nie jako leasing operacyjny zgodnie z MSR 17;
- rozpoznanie nadwyżki przychodów ze sprzedaży składnika aktywów będącego przedmiotem leasingu zwrotnego nad jego wartością bilansową jako przychodu ze sprzedaży w wyniku przedwczesnego rozwiązania umowy z dotychczasowym leasingodawcą i zawarcia umowy leasingu zwrotnego z innym leasingodawcą, nie odzwierciedlające sensu dokonanych transakcji.

Zastrzeżenia związane z umowami o usługę budowlaną

- ujęcie w poprzednich okresach roszczeń wobec zamawiających w przychodach, mimo braku zaawansowanego stadium negocjacji i procesu prawnego;
- niedokonanie aktualizacji rozliczeń z tytułu kontraktu budowlanego w sprawozdaniu finansowym.

Zastrzeżenia związane z wdrożeniem nowych standardów (MSSF 9 i MSSF 15)

- niedokonanie aktualizacji polityki rachunkowości w zakresie MSSF 15;
- brak wystarczających dowodów na potwierdzenie wdrożenia i zastosowania zaktualizowanych standardów, przede wszystkim MSSF 9 (w przypadku wdrożenia MSSF 9 zmianie uległaby wycena istotnych aktywów finansowych i zobowiązań finansowych).

Pozostałe zagadnienia, do których odnoszą się zastrzeżenia

- brak prezentacji rezerw w podziale na: odprawy emerytalno-rentowe, nagrody jubileuszowe, niewykorzystane urlopy oraz na naprawy gwarancyjne.
- brak wyodrębnienia wszystkich zobowiązań umownych do wykonania świadczenia oraz błędna alokacja ceny transakcyjnej (MSSF 15);
- brak możliwości ustalenia przez biegłego rewidenta czy były niezbędne jakiegokolwiek korekty aktywów i zobowiązań w związku z wykazaniem danych finansowych jednostki zależnej, która ogłosiła upadłość jako działalność zaniechaną;
- nieprzekształcenie danych porównawczych zgodnie z par. 34 MSSF 5 *Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana* przy wykazywaniu działalności spółki zależnej jako działalności zaniechanej;
- brak możliwości ustalenia, zweryfikowania i potwierdzenia treści ekonomicznej dwóch transakcji: nabycia tokenów przez emitenta od spółki powiązanej oraz objęcia akcji emitenta przez tę spółkę powiązaną (operacje w ramach ww. transakcji następowały naprzemiennie i miały miejsce tego samego dnia, w zbliżonej kwocie);
- brak aktualizacji wyceny nieruchomości inwestycyjnej i w związku z tym brak możliwości potwierdzenia przez biegłego rewidenta jej prawidłowości;

- brak dowodów prawidłowości ujęcia w sprawozdaniu z całkowitych dochodów zysku na sprzedaży portfela należności z tytułu dostaw i usług;
- wycena akcji w jednostkach zależnych podlegających konsolidacji w wartości godziwej a nie w cenie nabycia zgodnie z MSR 27 *Jednostkowe sprawozdania finansowe*;
- brak szacunku wartości odzyskiwalnej udziałów w jednostce stowarzyszonej pomimo przesłanki utraty wartości;
- brak dowodów potwierdzających wycenę udziałów w jednostkach zależnych.

7. ZALECENIA WYDANE W WYNIKU ANALIZY SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

Jak wskazano w rozdziale 4 raportu, na podstawie art. 68 ust. 5 ustawy o ofercie publicznej KNF lub jej upoważniony przedstawiciel może wydać zalecenia w stosunku do emitenta w celu zaprzestania naruszania obowiązków informacyjnych. Skorygowane sprawozdania finansowe lub kolejne najbliższe sprawozdania finansowe emitentów, którzy otrzymali takie pismo są poddawane analizie pod kątem zastosowania się do zaleceń. Niezastosowanie się do nich lub wątpliwości co do ich wdrożenia mogą wywołać potrzebę zwrócenia się do danego emitenta z żądaniem wyjaśnień lub konieczność przeprowadzenia postępowania w celu nałożenia sankcji administracyjnych, zgodnie z ustawą o ofercie publicznej.

Wydane w 2018 roku zalecenia dotyczyły zarówno rocznych jak i śródrocznych sprawozdań finansowych. Odnośnie sprawozdań śródrocznych najczęściej występującymi zaleceniami było wskazanie konieczności ujawniania aktualizacji określonych w zaleceniach informacji lub danych, w związku z wymogiem włączania do śródrocznego raportu finansowego wyjaśnień dotyczących zdarzeń, które są znaczące dla zrozumienia sytuacji finansowej i wyników działalności jednostki, jakie miały miejsce od końca ostatniego rocznego okresu sprawozdawczego (aktualizacja informacji przedstawionych w ostatnim rocznym sprawozdaniu finansowym) (par. 15 MSR 34 *Śródroczna sprawozdawczość finansowa*). Zwracamy uwagę na przepisy par. 10, 15B, 15C oraz 28 MSR 34, które należy uwzględnić przy sporządzaniu sprawozdań śródrocznych.

Przypominamy, że emitent każdorazowo powinien dokonać analizy, czy zastosowanie zaleceń skutkuje powstaniem informacji poufnej w rozumieniu Rozporządzenia w sprawie nadużyć na rynku (*Market Abuse Regulation*)¹⁸. W przypadku powstania informacji poufnych należy przekazać je do publicznej wiadomości zgodnie z art. 17 Rozporządzenia w sprawie nadużyć na rynku.

W 2018 r. wydano zalecenia w stosunku do 21 emitentów. Poniżej przedstawiamy bardziej szczegółowe informacje odnośnie tematyki najistotniejszych i najczęściej występujących zaleceń wydanych w 2018 roku.

¹⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 596/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie nadużyć na rynku (rozporządzenie w sprawie nadużyć na rynku) oraz uchylające dyrektywę 2003/6/WE Parlamentu Europejskiego i Rady i dyrektywy Komisji 2003/124/WE, 2003/125/WE i 2004/72/WE (Dz. Urz. UE L 173 z 12.06.2014 r., str. 1)

Wykres 4. Tematyka zaleceń wydanych w 2018 roku

Zalecenia związane z wyceną instrumentów finansowych

- oszacowanie i ujęcie straty (odpisów aktualizujących) z tytułu utraty wartości, należności wynikających ze spornych roszczeń z uwzględnieniem prawdopodobieństwa wydania przez sąd niekorzystnego dla jednostki wyroku, braku pewności co do wysokości potencjalnie zasądzonej na rzecz jednostki kwoty, braku pewności co do terminu uzyskania potencjalnego prawomocnego korzystnego wyroku (par. 63, w związku z par. 59 lit. b) MSR 39 *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena*);
- oszacowanie i ujęcie straty (odpisów aktualizujących) z tytułu utraty wartości, przeterminowanych należności, w szczególności tych należności, w przypadku których zaległość jest dłuższa niż 1 rok, uwzględniając, że spłata należności może nastąpić w odległym terminie, może nastąpić jedynie częściowa spłata należności, spłata należności może w ogóle nie wystąpić (par. 63, w związku z par. 59 lit. b) MSR 39);
- przeprowadzenie oceny i ujęcie straty z tytułu utraty wartości pożyczek i należności w świetle występujących obiektywnych dowodów potwierdzających utratę ich wartości (par. 58 i 59 MSR 39);
- ujęcie kwoty odsetek od zadłużenia z tytułu sald kredytu przeterminowanego (par. 9 i 47 MSR 39);
- ustalenie i ujęcie odpisów aktualizujących wartość należności wynikających z roszczeń dochodzonych przez jednostkę przed sądem do wysokości niepokrytej gwarancją lub innym zabezpieczeniem należności (art. 35b ust. 1 pkt 3) ustawy o rachunkowości);
- ustalenie i ujęcie odpisów aktualizujących wartość przeterminowanych należności, w szczególności tych należności, w przypadku których zaległość jest dłuższa niż 1 rok, do

wysokości wiarygodnie oszacowanej kwoty odpisu na nieściągalne należności (art. 35b ust. 1 pkt 5) ustawy o rachunkowości).

Zalecenia związane z ujawnieniami na temat ryzyka płynności

- ujawnianie analizy wymagalności zobowiązań finansowych (w tym udzielonych gwarancji finansowych) prezentującej pozostałe umowne terminy wymagalności, z zastosowaniem osądu w celu ustalenia odpowiednich przedziałów czasowych oraz przyporządkowania terminów zapłaty do odpowiednich okresów; przy czym informacja o oczekiwanych wydatkach w okresach krótszych niż 12 miesięcy stanowi istotną informację w kontekście analizy stopnia narażenia jednostki na ryzyko płynności (par. 39 lit. a), par. B11 oraz B11C MSSF 7);
- odrębne ujawnianie zobowiązań finansowych, w tym zobowiązań z tytułu dostaw i usług, w przypadku których jednostka dominująca i jednostki z grupy zalegają z zapłatą (par. 39 lit. a) i par. 31 MSSF 7);
- ujawnianie szczegółowego opisu sposobu zarządzania ryzykiem płynności (par. 39 lit. c) MSSF 7);
- ujawnianie informacji odnośnie opisu sposobu zarządzania ryzykiem płynności, z uwzględnieniem uzupełnienia informacji ilościowych informacjami jakościowymi umożliwiającymi użytkownikom połączenie powiązanych ze sobą informacji, a tym samym stworzenie sobie ogólnego obrazu charakteru i zakresu ryzyka związanego z instrumentami finansowymi (brak szczegółowych i specyficznych dla jednostki informacji w tym zakresie, ograniczenie się do jedynie do ogólnych stwierdzeń) (par. 39 lit. c) oraz par. 32A MSSF 7);
- ujawnianie analizy terminów zapadalności aktywów finansowych utrzymywanych dla celów zarządzania ryzykiem płynności, w celu umożliwienia użytkownikom sprawozdań finansowych oceny charakteru i zakresu ryzyka płynności (par. B11E MSSF 7);
- w przypadku ujawniania analizy wiekowania aktywów finansowych w ramach ujawnień dotyczących ryzyka płynności, uwzględnianie przy ustaleniu przedziałów wiekowania aktywów finansowych sposobu prezentacji przedziałów czasowych w analizie wymagalności zobowiązań finansowych (par. B11E MSSF 7);
- przy dokonywaniu ujawnień w zakresie opisu zarządzania ryzykiem płynności, zamieszczenie w ramach tego opisu konkretnych i specyficznych dla jednostki ujawnień dotyczących działań jednostki i jej grupy kapitałowej w tym obszarze, w tym m.in. dotyczących przeprowadzanych transakcji sprzedaży wierzytelności, zakresu transakcji przeprowadzanych z jednostkami powiązаныmi i ich wpływu na stopień narażenia na ryzyko płynności (par. 39 lit c) MSSF 7);
- dokonanie korekty polegającej na uzupełnieniu informacji dodatkowej dotyczącej ryzyka płynności, poprzez zamieszczenie opisów odnoszących się do sytuacji emitenta, w szczególności uwzględniających niskie wskaźniki płynności, które pozwolą na zrozumienie zaprezentowanych informacji ilościowych (par. 32A MSSF 7);

- ujawnianie informacji dotyczących ryzyka płynności (pkt 1.2.10 działu B. Dodatkowe Noty Objaśniające, Załącznika Nr 1 do Rozporządzenia o sprawozdaniach finansowych wg PZR¹⁹);
- ujawnianie informacji dot. opisu zagrożeń w zakresie ryzyka utraty płynności finansowej na jakie narażona jest jednostka (art. 49 ust. 2 pkt 7 ustawy o rachunkowości);
- przy sporządzaniu sprawozdań z działalności zamieszczonych w raportach rocznych ujawnienie oceny, wraz z jej uzasadnieniem, zarządzania zasobami finansowymi, ze szczególnym uwzględnieniem zdolności wywiązywania się z zaciągniętych zobowiązań, oraz określenie ewentualnych zagrożeń i działań, jakie emitent podjął lub zamierza podjąć w celu przeciwdziałania tym zagrożeniom (par. 70 ust. 7 pkt 11 i par. 71 ust. 1 pkt 4 Rozporządzenia w sprawie informacji bieżących i okresowych);
- ujawnianie informacji, które są istotne dla oceny możliwości realizacji zobowiązań przez emitenta i jego grupę kapitałową (par. 66 ust. 8 pkt 11 i par 69 ust. 1 pkt 3 Rozporządzenia w sprawie informacji bieżących i okresowych).

Zalecenia związane z ujawnieniami na temat ryzyka kredytowego

- ujawnianie informacji o jakości kredytowej należności handlowych i innych aktywów finansowych z odpowiednim komentarzem dotyczącym specyfiki jednostki, w tym osądu kierownictwa co do jakości należności od podmiotów powiązanych (par. 36 lit. c) MSSF 7);
- ujawnianie informacji na temat ryzyka kredytowego dla poszczególnych kategorii instrumentów finansowych (par. 36 MSSF 7);
- zamieszczanie opisu ustanowionego zabezpieczenia w odniesieniu do kwoty, która najlepiej odzwierciedla maksymalne narażenie na ryzyko kredytowe oraz informacji o jakości kredytowej aktywów finansowych, które nie są ani przeterminowane, ani w przypadku których nie nastąpiła utrata wartości (par. 36 lit. b) i c) MSSF 7);
- ujawnianie analizy wiekowej aktywów finansowych, które są przeterminowane lecz w przypadku których nie nastąpiła utrata wartości (par. 37 lit. a) MSSF 7);
- ujawnianie analizy składników aktywów finansowych, w przypadku których indywidualnie wykazano utratę wartości na koniec okresu sprawozdawczego, a także czynników i kryteriów wziętych pod uwagę przy ustalaniu tej utraty wartości (par. 37 lit. b) oraz B5 lit. f) MSSF 7);
- w odniesieniu do należności z tytułu udzielonych pożyczek (głównej pozycji aktywów jednostki) ujawnianie informacji dotyczących koncentracji ryzyka (par. 34 lit. c) MSSF 7).

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 października 2005 r. w sprawie zakresu informacji wykazywanych w sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych, wymaganych w prospekcie emisyjnym dla emitentów z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dla których właściwe są polskie zasady rachunkowości (t. jedn. Dz. U. z 2017 r. poz. 1927)

Zalecenia dotyczące pozostałych ujawnień związanych z instrumentami finansowymi

- ujawnianie informacji dotyczących niewywiązywania się z płatności i naruszenia warunków umowy (par. 18-19 MSSF 7);
- ujawnianie dla każdego rodzaju ryzyka związanego z instrumentami finansowymi konkretnych i specyficznych dla jednostki i jej grupy kapitałowej informacji wskazujących stopień narażenia na dane ryzyka oraz sposób powstania tych ryzyk, a także odpowiednio zmian w tym zakresie w stosunku do poprzedniego okresu (par. 33 i 34 MSSF 7);
- ujawnienie analizy składnika aktywów finansowych, oraz czynników, które jednostka wzięła pod uwagę, ustalając utratę wartości (par. 37 lit. b MSSF 7).

Zalecenia związane z założeniem o kontynuacji działalności

- dokonywanie oceny zdolności spółek z grupy do kontynuowania działalności biorąc pod uwagę wszelkie dostępne informacje (par. 25-26 MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*);

uzupełnienie informacji dodatkowej dotyczącej założenia kontynuacji działalności poprzez zamieszczenie informacji o występowaniu istotnych niepewności dotyczących zdarzeń lub okoliczności, które mogą nasuwać poważne wątpliwości co do zdolności jednostki do kontynuowania działalności oraz przedstawienie kompletnych i rzetelnych ujawnień w zakresie tych niepewności, w szczególności w zakresie zagadnień związanych z płynnością (par. 25-26 MSR 1).

Zalecenia związane z konsolidacją i połączeniami

- odnośnie jednostek zależnych wchodzących w skład grupy jednostki, w których jednostka rozpoznała utratę kontroli ze względu na rezygnację członków organów kierowniczych i nadzorczych z pełnienia powierzonych funkcji, dokonanie analizy zastosowanych kryteriów konsolidacji i odpowiednie objęcie konsolidacją przedmiotowych jednostek zależnych (MSSF 10);
- w związku z faktem, iż konsolidacji podlegają dane jednostki dominującej i jednostek zależnych, a nie jednostek stowarzyszonych (nie stanowią one grupy kapitałowej) stosowanie w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych, w tym w opisie zasad (polityki) rachunkowości, odpowiednich ujawnień odzwierciedlających powyższe.

Zalecenia związane z rezerwami, zobowiązaniami warunkowymi i aktywami warunkowymi

- ujęcie i prezentacja rezerwy związanej z decyzją organu podatkowego wobec spółki zależnej (par. 14 MSR 37 *Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe*);
- ujawnianie zobowiązań warunkowych oraz ujawnianie informacji dotyczących zobowiązań warunkowych wynikających ze sporu jednostki z zamawiającym (par. 28 i 86 MSR 37);

- oszacowanie i ujęcie rezerwy w związku z zidentyfikowanym prawdopodobieństwem wypływu środków pieniężnych z tytułu zaległości podatkowej w następstwie otrzymania przez jednostkę wyników kontroli celno-skarbowej (par. 14 MSR 37);
- odnośnie istotnych zdarzeń po zakończeniu okresu sprawozdawczego ujawnionych w informacji dodatkowej, odpowiednio ujęcie zgłoszonych przez kontrahentów roszczeń oraz wniosków o realizację otrzymanych gwarancji bankowych w rezerwach (par. 14 MSR 37);
- ujawnienie należności od organu podatkowego jako warunkowego składnika aktywów, biorąc pod uwagę niekorzystne dla jednostki decyzje organów skarbowych oraz wyrok sądu administracyjnego, który oddalił skargi jednostki (par. 32, 33 i 89 MSR 37);
- dokonanie oceny zobowiązań warunkowych z tytułu poręczenia kredytów na bieżąco, aby ustalić, czy wypływ środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne stał się prawdopodobny oraz odpowiednio utworzenie rezerwy w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym dotyczącym okresu, w którym nastąpiła zmiana prawdopodobieństwa (par. 30 MSR 37);
- prezentowanie zobowiązań warunkowych wynikających ze sporu jednostki z zamawiającym (Załącznik 1 do Rozporządzenia o sprawozdaniach finansowych wg PZR).

Zalecenia związane z utratą wartości aktywów niefinansowych

- odnośnie wykazanych w wartościach niematerialnych zaliczek wpłaconych na licencję na określone produkty: dokonanie oceny, czy istnieją jakiegokolwiek przesłanki wskazujące na to, że mogła nastąpić utrata wartości oraz w przypadku zajścia takich przesłanek oszacowanie wartości odzyskiwalnej tego składnika aktywów; przeprowadzenie analizy co najmniej przesłanek, o których mowa standardzie (par. 9 oraz par. 12-14 MSR 36 *Utrata wartości aktywów*);
- dokonanie oceny przesłanek utraty wartości udziałów i akcji oraz oszacowanie wartości odzyskiwalnej tych składników aktywów oraz odpowiednio ujęcie utraty wartości (odpisu aktualizującego) tych aktywów (par. 9 MSR 36);
- ujawnienie zdarzeń i okoliczności, które doprowadziły do ujęcia odpisu aktualizującego poszczególnych aktywów (par. 130 lit. a) MSR 36);
- ujawnienie wartości odzyskiwalnej poszczególnych aktywów (par. 130 lit. e) MSR 36);
- ujawnienie poziomu hierarchii wartości godziwej oraz opisu każdego z kluczowych założeń, na których oparto ustalenie wartości godziwej poszczególnych aktywów (par. 130 lit. f) MSR 36);
- dokonanie formalnego szacunku wartości odzyskiwalnej nieruchomości należącej do jednostki zależnej, na której ustanowiono hipotekę dla zabezpieczenia wyemitowanych przez jednostkę obligacji oraz odpowiednio ujęcie straty z tytułu utraty wartości (odpisu aktualizującego), w przypadku gdy wartość ta będzie niższa od wartości bilansowej tego składnika aktywów (par. 8, 13 i 59 MSR 36);

- odpisywanie wartości zapasów poniżej ich ceny nabycia lub kosztu wytworzenia do poziomu wartości netto możliwej do uzyskania, w przypadku braku możliwości odzyskania ceny nabycia lub kosztu wytworzenia zapasów (par. 28-29 MSR 2 *Zapasy*);
- dokonanie odpisu z tytułu utraty wartości rzeczowych aktywów trwałych, gdy istnieje duże prawdopodobieństwo, że kontrolowany przez jednostkę składnik aktywów nie przyniesie w przyszłości w znaczącej części lub całości przewidywanych korzyści ekonomicznych (art. 28 ust. 1 pkt 1) oraz ust. 7 ustawy o rachunkowości).

Zalecenia dotyczące innych wymogów związanych z raportami okresowymi

- w skonsolidowanym rachunku zysków i strat oraz w rachunku zysków i strat, wyłączenie z sumy cząstkowej „Przychody operacyjne, w tym:” tych pozycji, które nie mają charakteru przychodu, a zawierają wynik (zysk lub stratę) z tytułu określonych zdarzeń oraz zaprzestanie oznaczania pozycji jako „przychód” gdy nie mają takiego charakteru (par. 15 i par. 85A lit. b) MSR 1);
- odnośnie składnika aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego, dokonanie weryfikacji wartości bilansowej tego składnika aktywów i odpowiednio obniżenie jego wartości bilansowej w zakresie, w jakim nie jest prawdopodobne osiągnięcie dochodu do opodatkowania wystarczającego do częściowego lub całkowitego zrealizowania składnika aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego (par. 56 MSR 12 *Podatek dochodowy*);
- przeprowadzenie właściwej aktualizacji budżetów kontraktów budowlanych oraz odpowiednie ujęcie pozycji przychodów ze sprzedaży z tytułu umów o usługi budowlane, związanych z nimi należności, kosztów umów, aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego oraz rezerw na oszacowane straty z tytułu umów o usługi budowlane w sprawozdaniach finansowych jednostki (MSR 11 *Umowy o usługę budowlaną*);
- uwzględnianie w opisie przyjętych zasad (polityki) rachunkowości zasad (polityki) rachunkowości przyjętych w odniesieniu do wykazanych w wartościach niematerialnych zaliczek wpłaconych na licencje (par. 117 MSR 1);
- podjęcie przez jednostkę dominującą działań dotyczących badania lub odpowiednio przeglądu sprawozdań finansowych jednostek zależnych, mając na uwadze konieczność zapewnienia rzetelnej prezentacji skonsolidowanego sprawozdania finansowego, a także ujawniania w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym wiarygodnych danych dla inwestorów (par. 15 MSR 1, par. 3 ust. 1–3 Rozporządzenia w sprawie informacji bieżących i okresowych);
- odnośnie udziałów jednostki zależnej, wobec których jednostka podjęła aktywne działania zmierzające do sprzedaży, dokonanie odpowiedniej klasyfikacji i wyceny (MSSF 5);
- ujawnienie istoty związku z jednostką dominującą oraz wszelkich informacji dotyczących transakcji i nierozliczonych sald należności (ang. *outstanding balances*) niezbędnych użytkownikom do zrozumienia potencjalnego wpływu tego związku na sprawozdanie finansowe, w szczególności ujawnienie wartości kwoty należnej jednostce z tytułu

pożyczek udzielonych jednostce dominującej (par. 18 lit. b) oraz par. 21 lit. g) MSR 24 *Ujawnianie informacji na temat podmiotów powiązanych*);

- odrębne ujawnianie informacji dotyczących poszczególnych grup rzeczowych aktywów trwałych, odmiennych pod względem rodzaju lub funkcji / sposobu zastosowania, w szczególności odnośnie środków trwałych w postaci specjalistycznego sprzętu (par. 37 i 73 MSR 16 *Rzeczowe aktywa trwałe* oraz par. 29 MSR 1);
- przekazanie stanowiska organu zarządzającego wraz z opinią organu nadzorującego jednostki, w formie wyodrębnionej części składowej raportu (dot. sprawozdania z badania zawierającego opinię o badanym sprawozdaniu finansowym z zastrzeżeniem, opinię negatywną lub odmowę wydania opinii) (par. 70 ust. 1 pkt 13 oraz odpowiednio par. 71 ust. 1 pkt 11 Rozporządzenia o informacjach bieżących i okresowych);
- przekazanie stanowiska organu zarządzającego wraz z opinią organu nadzorującego jednostki, w formie wyodrębnionej części składowej raportu półrocznego (dot. raportu z przeglądu półrocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego lub półrocznego sprawozdania finansowego jednostki zawierającego wniosek z zastrzeżeniem lub zawierającego odmowę wyrażenia wniosku) (par. 68 ust. 1 pkt 7 oraz odpowiednio par. 69 ust. 1 pkt 6 Rozporządzenia o informacjach bieżących i okresowych).

8. WYBRANE OBSZARY WYMAGAJĄCE POPRAWY ORAZ ZAGADNIENIA, NA KTÓRE NALEŻY ZWRÓCIĆ SZCZEGÓLNĄ UWAGĘ PRZY SPORZĄDZANIU SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

8.1. Jakość ujawnień

Celem sprawozdania finansowego jest dostarczenie informacji na temat sytuacji finansowej, efektywności finansowej i przepływów pieniężnych jednostki, które są użyteczne dla szerokiego kręgu użytkowników przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych. Informacje prezentowane w sprawozdaniach finansowych, w szczególności w opisie zasad (polityki) rachunkowości, mają za zadanie dostarczenie informacji przydatnych, wiarygodnych, porównywalnych i zrozumiałych dla wszystkich odbiorców.

Raporty okresowe powinny zawierać informacje odzwierciedlające specyfikę opisywanej sytuacji oraz powinny być sporządzone w sposób prawdziwy, rzetelny i kompletny. W przypadku gdy specyfika zdarzenia, którego dotyczy dany raport okresowy, wymaga podania dodatkowych informacji gwarantujących jej prawdziwy, rzetelny i kompletny obraz, emitent jest obowiązany do zamieszczenia tych informacji w raporcie okresowym. Ponadto przekazywane przez emitenta raporty okresowe powinny być sporządzone w sposób umożliwiający inwestorom ocenę wpływu przekazywanych informacji na sytuację gospodarczą, majątkową i finansową emitenta (por. par. 3 ust. 1-3 Rozporządzenia w sprawie informacji bieżących i okresowych).

Przy sporządzaniu sprawozdań finansowych należy wziąć pod uwagę istotność ujawnianych informacji. Zgodnie z ustawą o rachunkowości art. 4 ust. 4a informacje wykazywane w sprawozdaniu finansowym oraz skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym należy

uznać za istotne, gdy ich pominięcie lub zniekształcenie może wpływać na decyzje podejmowane na ich podstawie przez użytkowników tych sprawozdań. Nie można uznać poszczególnych pozycji za nieistotne, jeżeli wszystkie nieistotne pozycje o podobnym charakterze łącznie uznaje się za istotne. Natomiast par. 5 MSR 8 *Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów* stanowi, że istotne pominięcia lub nieprawidłowości są istotne, jeżeli mogą, pojedynczo lub łącznie, wpłynąć na decyzje gospodarcze podejmowane przez użytkowników na podstawie sprawozdania finansowego. Istotność uzależniona jest od wielkości i rodzaju pominięcia lub nieprawidłowości ocenianych w kontekście towarzyszących okoliczności. Czynnikiem rozstrzygającym może być wielkość i rodzaj pozycji lub kombinacja obu tych czynników.

Emitent decyduje, biorąc pod uwagę wszystkie istotne fakty i okoliczności, o sposobie grupowania informacji w sprawozdaniu finansowym, w tym w informacji dodatkowej. Emitent nie powinien ograniczać zrozumiałości swojego sprawozdania finansowego przez zawieranie w istotnych informacjach informacji nieistotnych (por. też par. 30A MSR 1). W sprawozdaniach sporządzanych zgodnie z MSSF dodatkowo zastosowanie ma par. 31 MSR 1. Przepis ten wprost stanowi, że nawet w przypadku gdy odpowiedni standard zawiera szczegółowy wykaz wymogów co do ujawnień, jednostka nie ma obowiązku zamieszczać ich w sprawozdaniu finansowym, jeśli dane informacje nie są istotne. W szczególności zwracamy uwagę na wymóg ujawnienia zasad (polityki) rachunkowości, który dotyczy znaczących zasad (polityki) (par. 117 MSR 1). Nie należy zatem ujawniać zasad (polityki) rachunkowości odnośnie pozycji lub transakcji, które u danego emitenta nie występują lub są nieistotne. Z drugiej strony, zgodnie z par. 17 lit. c MSR 1 rzetelna prezentacja wymaga zapewnienia dodatkowych ujawnień, jeśli wymogi MSSF nie wystarczają do zrozumienia danych transakcji lub zdarzeń przez użytkownika sprawozdania finansowego.

Zwracamy uwagę na wynikający z par. 122 MSR 1 obowiązek ujawniania w sprawozdaniu finansowym subiektywnych ocen (osądu), których dokonało kierownictwo w procesie stosowania zasad rachunkowości, a które mają najbardziej istotny wpływ na kwoty ujęte w sprawozdaniu finansowym. Biorąc pod uwagę wejście w życie nowych przepisów, w najbliższym czasie znaczenie będą miały szczególnie, ale nie jedynie, oceny dokonane przez emitentów na potrzeby stosowania wymogów MSSF 9 *Instrumenty finansowe* i MSSF 15 *Przychody z umów z klientami*, a także osąd dokonany podczas wdrażania MSSF 16 *Leasing* i MSSF 17 *Umowy ubezpieczeniowe*. Ponadto nasze analizy wskazują potrzebę dołożenia przez emitentów należytej staranności również w zakresie ocen stosowanych w związku z zastosowaniem MSR 38 *Wartości niematerialne* (vide rozdział 8.3. niniejszego raportu). W związku z powyższym oczekujemy ujawniania znaczących osądów dokonanych przy uwzględnianiu przepisów tych standardów.

Przeprowadzona przez nas analiza wykazała, że ujawnienia zamieszczane przez emitentów niekiedy nie zawierają wystarczająco szczegółowych informacji w odniesieniu do kluczowych szacunków i założeń kierownictwa, metod wyceny oraz znaczących danych wejściowych. Zwracamy uwagę na potrzebę unikania szablonowego języka oraz zamieszczania niepotrzebnie obszernych nieznaczących ujawnień i skupienie się na dostarczeniu informacji użytecznych dla użytkowników. Ujawnienia powinny przedstawiać

informacje możliwie krótko i bezpośrednio, bez pomijania informacji istotnych, ale również bez zamieszczania zbędnych bądź nieistotnych treści.

8.2. Ryzyko kredytowe i ryzyko płynności

Emitenci sporządzając sprawozdanie finansowe szczególną uwagę powinni zwrócić na zakres i jakość ujawnień związanych z posiadanymi instrumentami finansowymi, przede wszystkim na temat ryzyk, w tym kredytowego i płynności. Zagadnienia związane z występowaniem ww. ryzyk związanych z instrumentami finansowymi, mają poza instytucjami finansowymi szczególnie istotne znaczenie szczególnie w przypadku emitentów / grup kapitałowych, u których występują niepewności dotyczące kontynuacji działalności.

Przepisy MSSF 7 *Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji* (par. 31) wymagają aby jednostka ujawniała informacje, które umożliwiają użytkownikom jej sprawozdania finansowego ocenę charakteru i zakresu ryzyka związanego z instrumentami finansowymi, na które jednostka jest narażona na koniec okresu sprawozdawczego. Należy przy tym uwzględnić zarówno ujawnienia ilościowe jak i jakościowe (opisy), o czym mówi par. 32A MSSF 7.

Zatem ujawnienia odnośnie ryzyk związanych z instrumentami finansowymi powinny obejmować:

- informacje jakościowe - w tym na temat stopnia narażenia na ryzyko, sposobu jego powstania oraz celów, polityki i procesów zarządzania ryzykiem (par. 33 MSSF 7);
- informacje ilościowe - w tym skrócone dane ilościowe na temat stopnia narażenia na ryzyko na dzień sprawozdawczy, przy czym jak wskazują przepisy dane takie powinny być przygotowywane na podstawie informacji przekazywanych wewnątrznie kluczowemu personelowi kierowniczemu jednostki, zasadne może być także ujawnienie dodatkowych informacji prezentujących koncentrację ryzyka (par. 34 MSSF 7).

Pojęcia instrument finansowy, aktywa finansowe i zobowiązania finansowe zdefiniowane są w MSR 32 *Instrumenty finansowe: prezentacja* (par. 11 oraz par. OS3–OS23 MSR 32).

Definicje wspomnianych ryzyk zawarte są w Załączniku A do MSSF 7, który stanowi integralną część standardu. Zgodnie z definicją ryzyko kredytowe to ryzyko, że jedna ze stron instrumentu finansowego, nie wywiązując się ze swoich zobowiązań, spowoduje poniesienie strat finansowych przez drugą ze stron czyli przez jednostkę sporządzającą sprawozdanie finansowe. Ryzyko płynności natomiast definiowane jest jako ryzyko wystąpienia trudności w wypełnieniu przez jednostkę obowiązków wynikających z zobowiązań finansowych, których rozliczenie następuje poprzez dostarczenie środków pieniężnych lub innego rodzaju aktywów finansowych.

Ryzyko kredytowe

Wejście w życie MSSF 9 *Instrumenty finansowe* poza zmianami w zasadach klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych czy wprowadzeniem nowego modelu wyznaczania oczekiwanych strat kredytowych i ujmowania odpisów z tytułu utraty wartości (patrz pkt 8.5 niniejszego raportu) skutkowało także zmianami wymagań ujawnieniowych dotyczących instrumentów finansowych. Nowe wymogi w zakresie ujmowania utraty wartości

spowodowały m.in. konieczność zapewnienia dodatkowych ujawnień na temat ryzyka kredytowego.

Nowe wymogi ujawnieniowe w zakresie ryzyka kredytowego obejmują kilka obszarów:

- praktyki zarządzania ryzykiem kredytowym,
- informacje ilościowe i jakościowe dotyczące kwot wynikających z oczekiwanych strat kredytowych,
- ekspozycja na ryzyko kredytowe,
- uzyskane zabezpieczenia i inne elementy powodujące poprawę warunków kredytowania.

W odniesieniu do instrumentów finansowych, do których stosowane są wymogi dotyczące utraty wartości zawarte w MSSF 9, zgodnie z par. 35A MSSF 7, jednostka stosuje wymogi dotyczące ujawniania informacji zawarte w paragrafach 35F–35N. Ujawnienia informacji dotyczących ryzyka kredytowego dokonane zgodnie z paragrafami 35F–35N mają umożliwić użytkownikom sprawozdania finansowego zrozumienie wpływu ryzyka kredytowego na kwotę, rozkład w czasie oraz niepewność przyszłych przepływów pieniężnych.

Dokonując ujawnień odnoszących się do ryzyka kredytowego należy również uwzględnić dodatkowe wskazania określone w par. B8A – B10 Załącznika B do MSSF 7, w związku z tym poniżej zwracamy uwagę na niektóre z wymogów dotyczących ujawnień z obszaru ryzyka kredytowego.

W odniesieniu do ujawnień związanych z praktykami zarządzania ryzykiem kredytowym paragraf 35G pkt a) wymaga ujawnienia informacji o podstawie danych wejściowych i założeń oraz technik szacowania wykorzystywanych w celu stosowania wymogów dotyczących utraty wartości zawartych w MSSF 9. Dodatkowe wskazówki co do sposobu wypełnienia obowiązków wynikających z tego paragrafu zawiera par. B8C Załącznika do MSSF 7, który wskazuje, że założenia i dane wejściowe wykorzystywane przez jednostkę do wyceny oczekiwanych strat kredytowych lub ustalenia stopnia wzrostu ryzyka kredytowego od momentu początkowego ujęcia mogą obejmować informacje uzyskane z wewnętrznych informacji historycznych lub sprawozdań dotyczących ratingu oraz założenia dotyczące oczekiwanego okresu życia instrumentów finansowych oraz momentu sprzedaży zabezpieczenia.

Z kolei w przypadku gdy wystąpią zmiany w odpisie na oczekiwane straty, zgodnie z paragrafem 35H jednostka jest zobowiązana wyjaśnić przyczyny tych zmian w odpisie na oczekiwane straty kredytowe w trakcie okresu. Wymagane ujawnienia określono w paragrafie 35H, natomiast dodatkowe wskazówki zawiera paragraf B8D.

Ujawniając natomiast informacje o ekspozycji jednostki na ryzyko kredytowe i o znacznych koncentracjach ryzyka (par. 35M), zgodnie z par. B8H, jednostka powinna przedstawić informacje, które umożliwią użytkownikom sprawozdania finansowego zrozumienie, czy istnieją grupy lub portfele instrumentów finansowych o szczególnych cechach, które mogłyby mieć wpływ na znaczną część takiej grupy lub portfela instrumentów finansowych, takie jak koncentracja określonych rodzajów ryzyka. Koncentracja ryzyka kredytowego istnieje wtedy, gdy szereg kontrahentów jest zlokalizowanych w jednym regionie geograficznym lub jest zaangażowanych w podobną działalność i wykazuje podobną charakterystykę pod względem gospodarczym, co sprawiałoby, że ich zdolność do wypełnienia zobowiązań wynikających z

umowy byłaby w podobny sposób naruszona przez zmiany warunków gospodarczych lub innych warunków (np. koncentracje pod względem geograficznym, branżowym lub rodzaju emitenta).

Natomiast w odniesieniu do wszystkich instrumentów finansowych, które są objęte zakresem MSSF 7, ale do których nie mają zastosowania wymogi dotyczące utraty wartości określone w MSSF 9, jednostka ujawnia, w podziale na klasy instrumentów finansowych, informacje na temat maksymalnego narażenia na ryzyko kredytowe określone w par. 36 MSSF 7 i odpowiednio par. B9 i B10 Załącznika B do MSSF 7.

Ryzyko płynności

Ujawnienia odnoszące się do ryzyka płynności powinny umożliwić użytkownikowi sprawozdania finansowego ocenę stopnia narażenia jednostki na problemy z możliwością regulacji jej zobowiązań oraz sposobu zarządzania tym ryzykiem przez jednostkę.

Za podstawowy wymóg ujawnieniowy z obszaru ryzyka płynności należy uznać wymóg prezentacji analizy wymagalności zobowiązań finansowych niebędących instrumentami pochodnymi (w tym udzielonych gwarancji finansowych). Analiza ta polega na przedstawieniu pozostałych okresów wymagalności zobowiązań finansowych poprzez zaprezentowanie pozostałych umownych terminów wymagalności (par. 39 lit a MSSF 7). Odrębna analiza wymagalności dotyczy pochodnych zobowiązań finansowych (par. 39 lit b MSSF 7). Kolejnym wymogiem, ściśle związanym z powyższym jest także zamieszczenie opisu zarządzania ryzykiem płynności (par. 39 lit c MSSF 7).

Wypełniając powyższe wymogi MSSF 7 należy mieć na uwadze wymagania określone w Załączniku B (par. B10A, B11, B11A-F), stanowiącym integralną część MSSF 7.

Zgodnie z par. B11 MSSF 7 przy sporządzaniu ww. analizy terminów wymagalności zobowiązań finansowych, aby ustalić odpowiednią ilość przedziałów czasowych, jednostka kieruje się osądem. Zastosowanie osądu oznacza ustalenie takich przedziałów czasowych, które w sposób najbardziej odpowiedni do sytuacji emitenta i odpowiednio jego grupy. Podkreślamy, że wymieniony w par. B11 MSSF 7 osąd nie oznacza dowolności lecz wskazuje na konieczność przeprowadzenia oceny i wyboru odpowiedniego do sytuacji i dokonań emitenta zakresu ujawnienia informacji, w tym ustalenia odpowiedniej liczby przedziałów czasowych w analizie terminów wymagalności, które to informacje mogą mieć wpływ na ocenę płynności, a tym samym na decyzje inwestorów. Praktyka nadzorcza wskazuje, że brak przedstawienia przedziałów krótszych niż 12 miesięcy, tym bardziej w sytuacji gdy emitent ma trudności związane z zachowaniem płynności, uniemożliwia użytkownikom sprawozdań finansowych ocenę charakteru i zakresu ryzyka płynności, czyli realizację celu, w jakim wymagane są te ujawnienia. Podobnie przedstawienie zbyt szerokich przedziałów wymagalności zobowiązań (zakwalifikowanych do zobowiązań krótkoterminowych) nie odzwierciedla stopnia koncentracji płatności w czasie, a użytkownik sprawozdania finansowego nie jest w stanie ocenić jak rozkładają się w czasie spodziewane wypływy środków pieniężnych tj. jaka część wartości zobowiązań przypada do spłaty na początku prezentowanego okresu, a jaka jest oddalona w czasie.

Przypominamy także, że w ramach ujawniania opisu zarządzania ryzykiem płynności, szczególnie w przypadku jednostek / grup kapitałowych, w których występują niepewności związane z możliwością kontynuacji działalności, czy trudności z zachowaniem płynności, najczęściej niezbędne jest także ujawnienie analizy terminów zapadalności aktywów finansowych utrzymywanych dla celów zarządzania ryzykiem płynności (par. 39 lit. c i par. B11E MSSF 7). Należy przy tym pamiętać, że przedstawienie analizy wiekowej dla aktywów finansowych według okresów przeterminowania nie stanowi wypełnienia przedmiotowego obowiązku odnoszącego się do ryzyka płynności.

Istotną kwestią, w naszej ocenie, na którą sporządzający sprawozdania finansowe powinni zwrócić uwagę w procesie analizy płynności jednostki i tym samym przy dokonywaniu ujawnień w tym obszarze jest występowanie w obrocie gospodarczym umów, w których kontrahent może żądać od jednostki wcześniejszej spłaty zobowiązania np. opcje PUT w przypadku emisji obligacji oraz umów tzw. gwarancyjnych czy poręczeń. W przypadku gdy jednostka jest stroną takich umów i mogą być one istotne z punktu widzenia sytuacji płynnościowej jednostki, powinna ona informować o tym odbiorców swoich sprawozdań finansowych. W przypadku umów gwarancyjnych i poręczeń jednostka nie jest być może w danym momencie stroną zobowiązania, jednakże przyjmuje na siebie dodatkowe ryzyko, że takie zobowiązanie u niej wystąpi. Zatem w przypadku zawierania takich umów konieczne jest prowadzenie bieżącej analizy tych umów, a przy sporządzaniu sprawozdań finansowych dokonywanie oceny czy wystąpiły zmiany okoliczności, które mogłyby skutkować powstaniem takiego zobowiązania i wpływem środków pieniężnych. Nieodłącznym elementem takiej oceny powinno być więc także odpowiednie uwzględnienie tych kwestii w sprawozdaniach finansowych, tj. przy opisie sposobu zarządzania ryzykiem płynności, gdy okoliczności wskazują na możliwość wstąpienia wpływu środków, a jego wartość mogłaby istotnie wpłynąć na sytuację płynnościową jednostki oraz przy ujawnianiu analizy wymagalności zobowiązań finansowych poprzez odpowiednie przypisanie kwot do przedziałów czasowych (par. B11C MSSF 7).

Zwracamy również ponownie uwagę, że opis sposobu zarządzania ryzykiem płynności (par. 39 lit. c MSSF 7) powinien być specyficzny dla danej jednostki, tj. odnosić się do indywidualnych cech danego emitenta, jego branży oraz okoliczności w jakich się znalazł w danym okresie. Przedstawianie ogólnych i schematycznych sformułowań nie będzie stanowić wartości dodanej dla odbiorców sprawozdań finansowych danej jednostki i w związku z tym nie wypełni celu, dla którego jednostki sporządzają sprawozdania finansowe.

Ponadto przypominamy, że ujawnienia dotyczące ryzyk związanych z instrumentami finansowymi powinny zostać przedstawione albo w sprawozdaniu finansowym, albo włączone poprzez odniesienie ze sprawozdania finansowego do innego rodzaju sprawozdania, np. sprawozdania zarządu. Należy jednak pamiętać, że włączenie informacji poprzez odniesienie jest możliwe jedynie do sprawozdań, do których użytkownicy sprawozdania finansowego mają dostęp na tych samych warunkach i w tym samym terminie jak w przypadku sprawozdania finansowego. Wymóg powyższy określony jest w par. 35C oraz par. B6 MSSF 7. Zgodnie z tymi przepisami, brak takiego odniesienia powoduje, że sprawozdanie finansowe jest niekompletne.

Podsumowując, jak wskazano na wstępie, zagadnienia związane z występowaniem ryzyk dotyczących instrumentów finansowych, w tym w zakresie ryzyka płynności i kredytowego mają szczególnie istotne znaczenie przede wszystkim w przypadku emitentów / grup kapitałowych, u których występują niepewności dotyczące kontynuacji działalności, ale nie tylko w tych przypadkach. Dlatego też podkreślamy, że przedstawienie rzetelnych i kompletnych informacji związanych z ryzykiem płynności przyczyni się również do ułatwienia użytkownikom sprawozdań finansowych oceny zasadności przyjęcia założenia kontynuacji działalności oraz ewentualnych istotnych niepewności dotyczących zdarzeń lub okoliczności, które mogą nasuwać poważne wątpliwości co do zdolności jednostki do kontynuowania działalności, a zatem jednocześnie do lepszego wypełnienia wymogów par. 25 MSR 1. Emitent powinien zatem dołożyć należytych starań, aby przedstawione przez niego informacje związane w szczególności z ryzykiem płynności były rzetelne i kompletne.

8.3. Aktywowanie nakładów na prace rozwojowe

Zgodnie z postanowieniami standardu MSR 38 *Wartości niematerialne*, nie ujmuje się żadnego składnika wartości niematerialnych powstałego w wyniku prac badawczych, a nakłady związane z tymi pracami ujmowane są w kosztach w momencie ich poniesienia. Składnik wartości niematerialnych może zostać zidentyfikowany, a związane z nim nakłady skapitalizowane na etapie prac rozwojowych przedsięwzięcia, który jest etapem bardziej zaawansowanym, po spełnieniu kryteriów wskazanych w par. 57 MSR 38, tj. po udowodnieniu przez emitenta:

- możliwości ukończenia składnika wartości niematerialnych z technicznego punktu widzenia;
- zamiaru ukończenia składnika wartości niematerialnych;
- zdolności do użytkowania lub sprzedaży składnika wartości niematerialnych;
- możliwości generowania prawdopodobnych przyszłych korzyści ekonomicznych przez składnik wartości niematerialnych;
- dostępności stosownych środków technicznych, finansowych i innych, które mają służyć ukończeniu prac rozwojowych;
- możliwości wiarygodnego ustalenia nakładów poniesionych w czasie prac rozwojowych, które można przyporządkować do danego projektu.

Zwracamy uwagę, że zakres w jakim rozpoznawane są nowe składniki wartości niematerialnych, będące efektem nakładów na prace rozwojowe, powinien różnić się w praktyce w zależności od branży i rodzaju produktu nad którym pracuje jednostka. Przykładem może być branża farmaceutyczna, gdzie ponoszone nakłady na prace rozwojowe nie prowadzą do automatycznego rozpoznania składników wartości niematerialnych. Zwykle powodem takiej sytuacji jest zbyt duża niepewność co do ostatecznych wyników prowadzonych prac oraz technicznej możliwości ukończenia składnika wartości niematerialnych tak, aby nadawał się do ekonomicznego użytkowania.

W naszej opinii, w przypadku prac rozwojowych związanych z opracowywaniem nowego produktu lub procesu produkcyjnego w branży farmaceutycznej, właściwym dowodem wskazującym na możliwość z technicznego punktu widzenia ukończenia składnika wartości niematerialnych i jego komercjalizacji jest uzyskanie pozwolenia właściwego organu regulacyjnego w odniesieniu do nowych produktów lub procesów produkcji. W konsekwencji tylko niewielka część nakładów związanych z opracowywaniem nowego produktu lub procesu produkcyjnego w branży farmaceutycznej może być kapitalizowana.

Odnosnie prac związanych z opracowywaniem leków biopodobnych, które mają wykazywać podobieństwo do leków referencyjnych, tj. już istniejących na rynku, dla których wygasł okres ochrony patentowej, prace rozwojowe w dużej mierze koncentrują się na znalezieniu nowych rozwiązań w zakresie procesu produkcyjnego, które byłyby bardziej efektywne od rozwiązań stosowanych dotychczas. Ponadto producent leku biopodobnego musi udowodnić, że produkt uzyskiwany w nowym procesie ma takie same właściwości jak produkt referencyjny, z tego powodu organy regulacyjne wymagają od producenta dużej ilości badań laboratoryjnych i klinicznych. Zatem w przypadku prac rozwojowych prowadzonych nad lekami biopodobnymi, w związku z koniecznością opracowania nowego procesu produkcyjnego oraz przeprowadzenia dużej ilości badań klinicznych, których pozytywne wyniki warunkują uzyskanie pozwolenia regulacyjnego, oczekujemy, że emitenci będą kapitalizować nakłady związane z tymi pracami analogicznie jak w przypadku nakładów związanych z opracowywaniem nowych produktów, tj. po otrzymaniu pozwolenia regulacyjnego, lub też w momencie bliskim jego uzyskania.

8.4. Skutki działań administracji podatkowej

Emitenci i jednostki należące do ich grup kapitałowych podlegają działaniom administracji podatkowej, w tym kontrolom podatkowym oraz innym postępowaniom dotyczącym danin publicznych. Takie procedury mogą ostatecznie skutkować koniecznością zapłaty przez emitenta dodatkowych kwot na rzecz fiskusa w danej jurysdykcji. Zwracamy uwagę na wymogi MSR 37 *Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe* oraz MSR 12 *Podatek dochodowy*, których zastosowanie może doprowadzić do ujęcia dodatkowych pozycji po stronie pasywów w sprawozdaniu z sytuacji finansowej. Szczególną uwagę należy poświęcić przepisom MSR 37, które wymagają ujęcia rezerw w sytuacji, gdy:

- na jednostce ciąży obecny obowiązek wynikający ze zdarzeń przeszłych,
- prawdopodobna jest konieczność wydatkowania środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne w celu wypełnienia obowiązku,
- można dokonać wiarygodnego szacunku kwoty tego obowiązku (par. 14 MSR 37).

Standard zawiera przepisy dookreślające powyższe warunki ujęcia rezerwy.

Podkreślamy, że powyższe warunki mogą być spełnione jeszcze przed wydaniem ostatecznego lub prawomocnego rozstrzygnięcia przez odpowiednie organy podatkowe lub sądy. W szczególności organy skarbowe, w ramach stosowanych przez siebie procedur, często mają obowiązek sporządzać i przedstawiać jednostkom inne oficjalne dokumenty (np. protokoły z kontroli, decyzje podatkowe pierwszej instancji), które zawierają stanowisko

organu co do oceny stanu faktycznego i wysokości podatku należnego od podatnika. Naszym zdaniem takie pisma urzędowe mogą stanowić silny dowód na istnienie obowiązku związanego z prawdopodobną koniecznością zapłaty, nawet jeśli nie nastąpiło jeszcze ostateczne rozstrzygnięcie.

Zdajemy sobie sprawę, że mogą zdarzyć się przypadki, kiedy jednostka dzięki skutecznemu podważeniu decyzji fiskusa otrzymała zwrot nadpłaty. Nie zmienia to faktu, że taki podmiot najpierw dokonał zapłaty, tj. nastąpił wypływ środków zawierających środki pieniężne, co wiązało się z pogorszeniem sytuacji majątkowej takiej jednostki. Oczekujemy, że emitenci, którzy otrzymali od organu podatkowego pismo (protokół, decyzję) dotyczące obowiązku zapłaty dodatkowych kwot, a mimo to nie ujęli z tego tytułu rezerwy lub zobowiązania, dokonali odpowiedniej analizy zagadnienia i są w stanie przedstawić silne dowody, że faktycznie zdołają uchylić się od zapłaty, np. przez skuteczne podważenie wniosków organu skarbowego przed wydaniem ostatecznego rozstrzygnięcia lub poprzez wstrzymanie wykonania danej decyzji. Naszym zdaniem zajęcie przez emitenta krytycznego stanowiska wobec wstępnych rozstrzygnięć fiskusa lub zgłoszenie do nich zarzutów stanowi zrozumiały element obrony jego interesów gospodarczych i może być w ostateczności słuszne z prawnego punktu widzenia. Jednak podjęcie – nawet uzasadnionych – działań samo w sobie nie przesądza, że emitent będzie w stanie skutecznie uniknąć zapłaty.

Przypominamy również o komunikacie UKNF z 29 marca 2018 r. w sprawie wykonywania obowiązków informacyjnych i sprawozdawczych, który dotyczy również obowiązku przekazywania do publicznej wiadomości informacji poufnych związanych z postępowaniami podatkowymi.

8.5. Zastosowanie MSSF 9 i MSSF 15

Rok 2018 był pierwszym rokiem obowiązkowego zastosowania przez emitentów nowych standardów MSSF 9 *Instrumenty finansowe* oraz MSSF 15 *Przychody z umów z klientami*. Poniżej opisujemy wybrane zagadnienia dotyczące zastosowania tych dwóch standardów.

MSSF 9

Na potrzeby sprawozdawcze wiele jednostek preferowałoby klasyfikację aktywów finansowych do kategorii aktywów finansowych wycenianych w zamortyzowanym koszcie. Klasyfikacja taka jednak wymaga spełnienia dwóch warunków (par. 4.1.2. MSSF 9): dany instrument finansowy musi być utrzymywany zgodnie z modelem biznesowym polegającym na otrzymywaniu umownych przepływów pieniężnych (ang. *held to collect*, HTC), a warunki umowne dotyczące tego instrumentu powodują powstawanie przepływów pieniężnych będących spłatą kwoty głównej i odsetek (ang. *solely payment of principle and interest*, SPPI). Składnik aktywów musi zarówno pozytywnie przejść tzw. test SPPI jak i zostać zaliczony do modelu HTC. Zwracamy uwagę, że podstawą do oceny składnika aktywów pod kątem testu SPPI jest umowa dotycząca tego instrumentu (por. par. 4.1.2 lit. b) MSSF 9). Z kolei kwalifikacja do modelu jest zależna od sposobu, w jaki zarządza się łącznie grupami aktywów finansowych, aby zrealizować określony cel biznesowy. Model biznesowy jednostki nie zależy od zamiarów kierownictwa co do pojedynczego instrumentu (por. par. B4.1.2 MSSF 9).

Podkreślamy, że instrumentów finansowych nie kwalifikuje się do modelu na podstawie intencji i deklaracji kierownictwa, a na podstawie faktycznych działań jednostki (por. par. B4.1.2B MSSF 9).

Ujęcie i prezentacja aktywów finansowych wycenianych w zamortyzowanym koszcie w MSSF 9 nierozzerwalnie wiąże się z zagadnieniem oczekiwanych strat kredytowych. Ryzyko kredytowe jest nieodzownym elementem instrumentu dłużnego i standard co do zasady wymaga oszacowania i ujęcia odpisu z tytułu oczekiwanych strat kredytowych dla wszystkich aktywów finansowych wycenianych w zamortyzowanym koszcie. Szczególnie podkreślamy, że taki obowiązek dotyczy również aktywów finansowych, w przypadku których nie nastąpił znaczący wzrost ryzyka kredytowego od momentu początkowego ujęcia (por. par. 5.5.5. MSSF 9). Jednak w takim przypadku odpis ma uwzględniać dwunastomiesięczne oczekiwane straty kredytowe.

Znaczny wzrost ryzyka kredytowego dotyczącego składnika aktywów finansowych wycenianego w zamortyzowanym koszcie powoduje obowiązek ujęcia odpisu na oczekiwane straty kredytowe w całym okresie życia instrumentu (por. par. 5.5.3 MSSF 9). Możliwe wystąpienie takiego wzrostu ryzyka powinno być oceniane na każdy dzień sprawozdawczy, co w praktyce oznacza, że emitenci powinni oceniać ryzyko kredytowe odpowiednich aktywów na koniec każdego kwartału w roku obrotowym. Zwracamy uwagę, że celem regulacji MSSF 9 jest, aby identyfikować wzrost ryzyka kredytowego jeszcze zanim dojdzie do niewywiązywania się przez dłużnika z zobowiązania (ang. *default*). Zgodnie z par. B5.5.15 MSSF 9 ocenę przeprowadza się przy wykorzystaniu racjonalnych i możliwych do udokumentowania informacji, a par. B5.5.17 MSSF 9 zawiera otwarty katalog zdarzeń, które mogą świadczyć o znacznym wzroście ryzyka kredytowego. Przewidziane w par. 5.5.11. MSSF 9 domniemanie znacznego wzrostu ryzyka przy ponad trzydziestodniowym opóźnieniu zapłaty ma jedynie charakter swoistego „bezpiecznika”, który wyznacza najpóźniejszy moment oszacowania i ujęcia oczekiwanych strat kredytowych w całym okresie życia danego składnika aktywów. Par. B5.5.51 MSSF 9 nie wymaga przeprowadzania drobiazgowych poszukiwań informacji dla określania, czy ryzyko kredytowe znacznie wzrosło. Tym niemniej, w naszej ocenie, wątpliwości co do rzetelności sprawozdania finansowego może budzić np. sytuacja, w której emitent ujmuje znaczące aktywa z tytułu udzielonego długoterminowego finansowania, a jednocześnie nie jest w stanie uzyskać danych finansowych dłużników albo w inny sposób monitorować ich wypłacalności.

Par. B5.5.35 MSSF 9 daje możliwość stosowania praktycznych rozwiązań (ang. *expedient*) przy wycenie oczekiwanych strat kredytowych, a wśród nich wymienia macierz rezerw (macierz odpisów). Zwracamy uwagę, że taka macierz powinna być oparta na danych historycznych jednostki, a w konsekwencji – specyficzna dla danej jednostki, zindywidualizowana z uwagi na zastosowanie jej własnych danych za poprzednie okresy. Podobnie jak inne metody określania oczekiwanych strat kredytowych, także i macierz odpisów powinna podlegać regularnemu przeglądowi. Należy w niej również uwzględnić wpływ nowych zdarzeń i okoliczności, które nie miały wpływu na przeszłe zdarzenia i wskutek tego dane historyczne ich nie odzwierciedlają (por. par. B5.5.51-B5.5.52 MSSF 9).

Zgodnie z par. B5.2.3 MSSF 9 aktywa będące instrumentami kapitałowymi podlegają wycenie do wartości godziwej na dzień sprawozdawczy. Jednakże par. B5.2.3-B5.2.6 MSSF 9

przewidują, że w niektórych, ściśle określonych okolicznościach właściwym szacunkiem wartości godziwej może być koszt składnika aktywów. Zwracamy uwagę, że taki sposób ustalania wartości godziwej instrumentu finansowego jest wyjątkiem i nie powinien stać się regułą wśród jednostek stosujących MSSF 9. Standard zawiera w par. B5.2.4 MSSF 9 otwarty katalog wskaźników, które świadczą, że koszt może nie odpowiadać wartości godziwej i wymaga wykorzystywania wszystkich informacji o wynikach i działalności jednostki, w którą zainwestowano dla oceny, czy koszt nadal może odpowiadać wartości godziwej. Jednak zgodnie z par. B5.2.6 MSSF 9 koszt nigdy nie stanowi najlepszego szacunku wartości godziwej w przypadku notowanych instrumentów kapitałowych. Podkreślamy przy tym, że przepis ten dotyczy instrumentów notowanych oraz zwracamy uwagę, że nie wymaga on, aby rynek tych instrumentów był aktywny lub głęboki.

MSSF 15

Wymogi MSSF 15 dotyczące ujęcia i wyceny określonych przychodów grupuje się w pięciu kategoriach (tzw. pięć kroków). Są to przepisy dotyczące:

- identyfikacji umowy z klientem;
- identyfikacji zobowiązań do wykonania świadczenia;
- ustalenia ceny transakcyjnej;
- przypisania ceny transakcyjnej do poszczególnych świadczeń;
- ujmowania przychodów wraz ze spełnianiem świadczenia.

Podkreślamy, że dla właściwego ujęcia przychodu konieczna jest prawidłowa analiza i wdrożenie wymogów dotyczących każdego z wymienionych elementów. W szczególności ustalanie momentu ujęcia przychodu lub rozstrzygnięcie, czy świadczenie jest spełniane jednorazowo albo w sposób ciągły, nie jest nadrzędnym i podstawowym elementem tej analizy.

Regulacji MSSF 15 podlegają transakcje, w których drugą stroną jest klient. Zwracamy uwagę, że mogą występować umowy, w ramach których jednostka dostaje zapłatę lub uzyskuje inne korzyści ekonomiczne, ale druga strona uczestniczy w danym przedsięwzięciu i również partycypuje w tych korzyściach oraz ponosi odpowiednie ryzyko. MSSF 15 nie reguluje rachunkowego ujęcia takich kontraktów (por. par. 6 MSSF 15).

Umowa, na podstawie której można ujmować przychody, powinna spełniać podstawowe warunki przewidziane w par. 9-16 MSSF 15. Zwracamy uwagę na konieczność indywidualnej oceny poszczególnych kontraktów lub wzorców umów oraz na potrzebę szczególnie wnikliwej analizy umów ramowych stosowanych przez niektóre jednostki. Niektóre ramowe umowy mogą zawierać postanowienia rodzące prawa i obowiązki stron w postaci np. minimalnych kwot lub wolumenu zamówień i takie kontrakty powinny zostać odzwierciedlone w sprawozdaniach finansowych zgodnie z MSSF 15. Z kolei inne ramowe umowy zawierają jedynie ogólne warunki, a dopiero ich konkretyzacja w formie szczegółowych kontraktów (zamówień) rodzi egzekwowalne obowiązki kontrahentów.

Stosunki umowne z klientami powinny podlegać analizie pod kątem identyfikacji poszczególnych zobowiązań do wykonania świadczenia (ang. *performance obligation*). Z jednej strony w pojedynczej, pozornie jednorodnej, umowie mogą być zawarte zróżnicowane

obowiązki, które wymagają odrębnego ujęcia rachunkowego. Z kolei z drugiej strony jedno złożone zobowiązanie do świadczenia może być uregulowane w kilku kontraktach. W tym ostatnim przypadku MSSF 15 wymaga połączenia takich umów dla celów sprawozdawczych (por. par. 17 lit. c) MSSF 15).

W kontekście identyfikacji obowiązków umownych, zwracamy również uwagę na konieczność rozważenia, czy w danych relacjach z klientem jednostka występuje w charakterze zleceniodawcy (ang. *principal*), czy pośrednika (ang. *agent*), o czym mowa w par. B34-B38 MSSF 15. Podstawowym czynnikiem rozstrzygającym, czy świadczeniodawca jest pośrednikiem czy nie, jest wystąpienie kontroli nad dobrami lub usługami będącymi przedmiotem świadczenia. Par. B37 MSSF 15 przedstawia przykładowe okoliczności świadczące o sprawowaniu kontroli nad dobrem lub usługą przed wykonaniem świadczenia.

Przesłanką, by przychody związane z wykonywaniem świadczenia ujmować proporcjonalnie w czasie, zobowiązanie do świadczenia musi spełniać jeden z warunków określonych w par. 35 MSSF 15. Przypominamy, że ogólny wymóg par. 35 MSSF 15 jest rozwinięty w par. 36-37 oraz B2-B13 MSSF 15. Zwracamy również uwagę na przepis par. 35 lit. c) MSSF 15, który określa dwa warunki, które powinny być spełnione łącznie, by uznać, że dane świadczenie jest wykonywane w czasie. Jednym z nich jest prawo do zapłaty za dotychczas wykonane świadczenie. Za par. B9 MSSF 15 podkreślamy, że zapłata powinna obejmować kwotę zbliżoną do ceny sprzedaży przekazanych dóbr, a nie jedynie potencjalnie utracony zysk. Ponadto, prawo do zapłaty powinno być egzekwowalne, a przy ocenie ściągalności zapłaty należy uwzględnić – poza ogólnymi przepisami prawa i klauzulami umownymi – również faktyczną praktykę stosowania prawa (por. par. B12 MSSF 15). Zwracamy uwagę, że analizę taką należy przeprowadzić już w momencie zawarcia umowy (par. 32 MSSF 15).

Dokumentacja

Nowe standardy dotyczące instrumentów finansowych i przychodów nie zawierają szczególnych wymogów dotyczących gromadzenia dokumentów (MSSF 15) lub wymogi te są ograniczone (MSSF 9). Tym niemniej, zdaniem autorów raportu, poważne wątpliwości budzi rzetelność sprawozdań finansowych sporządzanych w oparciu o analizy, osądy, stanowiska i oceny, które nie przyjmują jakiegokolwiek trwałej formy pisemnej.

Przypominamy, że jedną z obligatoryjnych cech ksiąg rachunkowych jest ich sprawdzalność, która jest zapewniona, jeśli umożliwiają stwierdzenie poprawności dokonanych w nich zapisów (art. 24 ust. 1 i 4 ustawy o rachunkowości). Ponadto, kierownicy jednostek powinni wziąć pod uwagę obowiązek zapewnienia biegłemu rewidentowi badającemu sprawozdania finansów dostępu do dokumentów, na podstawie których dokonano zapisów w księgach, jak i innych dokumentów oraz informacji niezbędnych do sporządzenia sprawozdania z badania (art. 67 ust. 1 ustawy o rachunkowości).

Również Komisji Nadzoru Finansowego lub jej uprawnionemu przedstawicielowi przysługuje prawo żądania kopii dokumentów i innych nośników informacji związanych z wykonywaniem przez emitentów obowiązków informacyjnych (art. 68 ust. 1 ustawy o ofercie). Z powyższych względów, naszym zdaniem, niektóre elementy wdrożenia

i stosowania MSSF 9 i MSSF 15 powinny przyjąć trwałą, pisemną formę. W szczególności oczekujemy, że udokumentowane zostaną:

- modele biznesowe stosowane przez jednostkę wobec aktywów finansowych;
- analiza i przyporządkowanie poszczególnych istotnych aktywów finansowych (lub grup aktywów) do poszczególnych kategorii przewidzianych w MSSF 9;
- sposób ustalania znacznego wzrostu ryzyka kredytowego dla aktywów finansowych wycenianych w zamortyzowanym koszcie;
- metoda szacowania oczekiwanych strat podatkowych dla aktywów finansowych wycenianych w zamortyzowanym koszcie;
- analiza istotnych umów, kategorii umów lub wzorców umownych pod kątem każdego z tzw. pięciu kroków na potrzeby wdrożenia MSSF 15;

o ile, oczywiście, zagadnienia objęte powyższymi dokumentami mogą istotnie wpływać na przedstawienie wyników, sytuacji finansowej i przepływów pieniężnych jednostki.

8.6. Wdrożenie MSSF 16 oraz MSSF 17

Od 1 stycznia 2019 r. ma zastosowanie nowy standard MSSF 16, który zastępuje dotychczasowe regulacje określone w MSR 17 i związane z nim interpretacje. MSSF 16 określa zasady ujmowania, wyceny, prezentacji i ujawniania leasingu. Celem standardu jest zapewnienie, aby leasingobiorcy i leasingodawcy dostarczali przydatnych informacji w sposób, który wiernie odzwierciedla te transakcje. Informacje te stanowią podstawę dla użytkowników sprawozdań finansowych do przeprowadzenia oceny wpływu leasingu na sytuację finansową, wyniki finansowe oraz przepływy pieniężne jednostki.

Zgodnie z MSR 17 leasing operacyjny był traktowany jako element pozabilansowy, a wpływ takiej umowy był odzwierciedlony wyłącznie w rachunku wyników jako koszty usług obcych. Nowy standard eliminuje rozróżnienie pomiędzy leasingiem operacyjnym a leasingiem finansowym po stronie leasingobiorcy. Według MSSF 16 składnik aktywów reprezentujący prawo leasingobiorcy do użytkowania bazowego składnika aktywów przez okres leasingu oraz zobowiązanie z tytułu leasingu mają być ujmowane dla wszystkich leasingów, z wyjątkiem leasingów krótkoterminowych oraz leasingów, w odniesieniu do których bazowy składnik aktywów ma niską wartość (por. par. 5 MSSF 16). W przypadku skorzystania ze zwolnienia z ujmowania leasingu w dwóch ww. przypadkach, leasingobiorca ujmuje opłaty leasingowe jako koszty metodą liniową w trakcie okresu leasingu lub w inny systematyczny sposób.

Sposób rozliczania leasingu po stronie leasingodawcy nie zmienił się istotnie w porównaniu do MSR 17 – leasingodawca stosujący MSSF 16 będzie nadal klasyfikować i ujmować dwa odrębne rodzaje leasingu – operacyjny i finansowy.

Należy zauważyć, że eliminacja pojęcia leasingu operacyjnego po stronie leasingobiorcy, a w konsekwencji pozabilansowego ujęcia użytkowanych na jego podstawie aktywów i konieczność ujęcia wszystkich tych aktywów i zobowiązań z tytułu leasingu w bilansie,

wpływie na zmianę podstawy kalkulacji powszechnie stosowanych wskaźników finansowych, takich jak wskaźniki zadłużenia, wskaźniki płynności czy EBITDA, co może również wpłynąć na kowenanty zawarte w umowach kredytowych.

Zwracamy uwagę, że jednym z ustanowionych przez ESMA europejskich wspólnych priorytetów nadzorczych w odniesieniu do rocznych raportów finansowych za rok 2018 jest ujawnienie informacji na temat przewidywanego wpływu wdrożenia MSSF 16. ESMA podkreśla konieczność rzetelnego wdrożenia MSSF 16 oraz ujawnienie informacji o przewidywanym wpływie tego wdrożenia na sprawozdania finansowe w okresie pierwszego zastosowania standardu zgodnie z wymogami par. 30-31 MSR 8 *Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów*. ESMA zaleca, aby przekazując te informacje, emitenci skupili się na przekazaniu właściwego jednostce zwięzłego opisu zmian wprowadzonych przez MSSF 16 oraz osądów i wyborów dokonanych przez jednostkę, umożliwiając w ten sposób użytkownikom ocenę wpływu. W opinii ESMA opis ten powinien obejmować na przykład kwestie takie jak charakter i cechy rodzajów umów oraz — w przypadku sformułowania znaczącego osądu — główne założenia przyjęte w celu ustalenia aktywów z tytułu prawa do użytkowania i zobowiązań z tytułu leasingu (np. ocenę, czy umowa zawiera element leasingowy zgodnie z paragrafami 9–11 MSSF 16, określenie warunków leasingu zgodnie z paragrafami B34–B41 MSSF 16 oraz stopy dyskontowe oraz uwzględnienie wyodrębnienia elementu związanego ze świadczeniem usług oraz elementu leasingowego).

ESMA wskazuje, że z chwilą zastosowania MSSF 16 będzie konieczne przekazanie informacji wymaganych w załączniku C standardu, dotyczącego pierwszego zastosowania oraz wybranej metody przejściowej. W szczególności ESMA przypomina emitentom, że w czasie stosowania uproszczonego podejścia przejściowego, muszą oni zgodnie z wymogiem paragrafu C12 lit. b) wyjaśnić różnicę między kwotami przyszłych opłat, do których są zobowiązani z tytułu leasingu operacyjnego, ujawnionymi zgodnie z MSR 17, a zobowiązaniami z tytułu leasingu ujętymi w sprawozdaniu według stanu w dniu pierwszego zastosowania MSSF 16 oraz że zgodnie z paragrafem C7 MSSF 16 dane porównawcze nie mogą być przekształcane.

ESMA zachęca też do przekazywania istotnych założeń i osądów wykorzystanych w celu oszacowania stopy dyskontowej zastosowanej przy określaniu bieżącej wartości pozostałych opłat leasingowych oraz w celu ujmowania aktywów z tytułu prawa do użytkowania po przejściu na nowy standard zgodnie z paragrafem C8 MSSF 16. ESMA oczekuje także, że na podstawie sprawozdań za 2018 rok użytkownicy spróbują ustanowić powiązanie między minimalnymi opłatami leasingowymi z leasingów operacyjnych ujawnionymi na podstawie wymogów MSR 17 a wpływem MSSF 16 – emitentów zachęca się zatem do wyjaśnienia tych różnic.

W maju 2017 r. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (ang. *International Accounting Standards Board, IASB*) opublikowała MSSF 17 *Umowy ubezpieczeniowe*, który zastępuje MSSF 4. Nowy standard ma obowiązywać do rocznych okresów sprawozdawczych rozpoczynających się 1 stycznia 2021 r. z możliwością wcześniejszego zastosowania, pod warunkiem, że emitent zastosuje jednocześnie MSSF 15 i MSSF 9. Standard ten wprowadza nowe podejście w rozpoznawaniu przychodów oraz zysku/strat w okresie świadczenia usług

ubezpieczeniowych oraz jednolite zasady wyceny i prezentacji dla wszystkich rodzajów umów ubezpieczenia. MSSF 17 ma zapewnić większą przejrzystość i porównywalność sprawozdań finansowych zakładów ubezpieczeń. Standard ten nie został jeszcze zatwierdzony do stosowania przez UE.

8.7. Badanie spółek zależnych

Na podstawie analizy sprawozdań z badania sprawozdań finansowych oraz raportów z przeglądu stwierdziliśmy występowanie zastrzeżeń, uzupełniających objaśnień bądź odmów wyrażenia opinii związanych z objęciem skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym danych jednostek zależnych, które nie podlegały badaniu/przeglądowi przez biegłego rewidenta. W związku z tym, pragniemy zwrócić uwagę zarówno emitentów jak i biegłych rewidentów na istotność tematu badania / przeglądu sprawozdań finansowych jednostek wchodzących w skład grup kapitałowych.

Jak zauważono w rozdziale 5 niniejszego raportu, to na członkach zarządów i rad nadzorczych spoczywa odpowiedzialność za zapewnienie, aby skonsolidowane sprawozdanie finansowe oraz sprawozdanie z działalności grupy kapitałowej spełniały wymagania przewidziane przepisami prawa (por. art. 4a ustawy o rachunkowości).

Obowiązki kierownictwa jednostki oraz uprawnienia biegłego rewidenta związane z badaniem sprawozdań finansowych określają przepisy ustawy o rachunkowości. Zgodnie z art. 67 ust. 1 tej ustawy, kierownik badanej jednostki zapewnia biegłemu rewidentowi, przeprowadzającemu badanie sprawozdania finansowego, dostęp do ksiąg rachunkowych oraz dokumentów stanowiących podstawę dokonanych w nich zapisów oraz wszelkich innych dokumentów, jak również udziela wyczerpujących informacji, wyjaśnień i oświadczeń – niezbędnych do sporządzenia sprawozdania z badania. Biegły rewident jest uprawniony do uzyskania informacji związanych z przebiegiem badania od kontrahentów badanej jednostki, w tym także od banków i jej doradców prawnych – z upoważnienia kierownika badanej jednostki (por. art. 67 ust. 2 ww. ustawy). Jeżeli przedmiotem badania jest sprawozdanie finansowe jednostki dominującej, to na podstawie art. 67 ust. 3 ustawy o rachunkowości, uprawnienia biegłego rewidenta, o których mowa w ust. 1 i 2 przysługują także wobec jednostek zależnych, współzależnych i stowarzyszonych. Przepisy ust. 1–3 mają zastosowanie odpowiednio do badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych.

Zatem, badając skonsolidowane sprawozdania finansowe biegły rewident zobowiązany jest do odpowiedniego oszacowania i uwzględnienia szeregu ryzyk wynikających z faktu badania sprawozdania finansowego obejmującego dane finansowe kilku jednostek, w tym zależności od stanu faktycznego (okoliczności). Biegły rewident powinien odpowiednio zaprojektować i zastosować procedury badania natomiast kierownictwo jednostki jest zobowiązane dostarczyć biegłemu rewidentowi (zespółowi badającemu grupę) wszelkich informacji na temat jednostek zależnych oraz ich danych finansowych, które w jego ocenie są niezbędne do sporządzenia sprawozdania z badania/wydania raportu z przeglądu skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Zwracamy uwagę, że poddanie badaniu sprawozdań finansowych, w tym skonsolidowanych, nie ogranicza odpowiedzialności kierownictwa ani osób sprawujących nadzór wewnątrz korporacyjny.

Ponownie podkreślamy konieczność ujawnienia w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym wiarygodnych danych dla inwestorów. Jednym z podstawowych wymogów odnoszących się do sprawozdawczości finansowej jest konieczność rzetelnej prezentacji, o czym mowa w par. 15 MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych* oraz w par. 3 ust. 1-3 Rozporządzenia w sprawie informacji bieżących i okresowych. W naszej ocenie osiągnięcie powyższego celu wymaga podjęcia przez jednostki dominujące, z odpowiednim wyprzedzeniem, stosownych działań, tj. poddanie badaniu lub odpowiednio przeglądowi sprawozdań finansowych jednostek zależnych albo uwzględnienie odpowiednich warunków w umowie zlecenia badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego skutkujących przeprowadzeniem przez biegłego rewidenta dodatkowych procedur w odniesieniu do danych finansowych jednostek zależnych.

8.8. Rozporządzenia Komisji Europejskiej ogłoszone w 2018 roku, przyjmujące zmiany do MSSF

Zwracamy uwagę, że w 2018 roku ogłoszono 6 rozporządzeń Komisji Europejskiej, przyjmujących zmiany do MSSF:

- 1) ROZPORZĄDZENIE KOMISJI (UE) 2018/182 z dnia 7 lutego 2018 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości 28 oraz Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej 1 i 12

Wszystkie jednostki stosują zmiany do MSR 28 i MSSF 1 najpóźniej wraz z rozpoczęciem pierwszego roku obrotowego rozpoczynającego się w dniu 1 stycznia 2018 r. lub później, a do MSSF 12 najpóźniej wraz z rozpoczęciem roku obrotowego rozpoczynającego się w dniu 1 stycznia 2017 r. lub później.

- 2) ROZPORZĄDZENIE KOMISJI (UE) 2018/289 z dnia 26 lutego 2018 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2 Płatności w formie akcji

Wszystkie jednostki stosują zmiany do MSSF 2 najpóźniej wraz z rozpoczęciem swojego pierwszego roku obrotowego rozpoczynającego się dnia 1 stycznia 2018 r. lub później.

- 3) ROZPORZĄDZENIE KOMISJI (UE) 2018/400 z dnia 14 marca 2018 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 40

Wszystkie jednostki stosują zmiany do MSR 40 najpóźniej wraz z rozpoczęciem swojego pierwszego roku obrotowego rozpoczynającego się dnia 1 stycznia 2018 r. lub później.

- 4) ROZPORZĄDZENIE KOMISJI (UE) 2018/498 z dnia 22 marca 2018 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy

rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 9

Wszystkie jednostki stosują zmiany do MSSF 9 najpóźniej wraz z rozpoczęciem swojego pierwszego roku obrotowego rozpoczynającego się dnia 1 stycznia 2019 r. lub później.

5) ROZPORZĄDZENIA ROZPORZĄDZENIE KOMISJI (UE) 2018/519 z dnia 28 marca 2018 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 22 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej

Wszystkie jednostki stosują KIMSF 22 najpóźniej wraz z rozpoczęciem swojego pierwszego roku obrotowego rozpoczynającego się dnia 1 stycznia 2018 r. lub później.

6) ROZPORZĄDZENIE KOMISJI (UE) 2018/1595 z dnia 23 października 2018 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Interpretacji 23 Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej

Wszystkie jednostki stosują KIMSF 23 najpóźniej wraz z rozpoczęciem pierwszego roku obrotowego rozpoczynającego się dnia 1 stycznia 2019 r. lub później.

Pełny wykaz rozporządzeń Komisji Europejskiej, dotyczących MSSF, dostępny jest na stronie internetowej Ministerstwa Finansów²⁰, w , zakładce Działalność / Rachunkowość / Międzynarodowe Standardy Rachunkowości / Rozporządzenia Komisji Europejskiej przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości.

8.9. Jednolity elektroniczny format sprawozdawczy

Przypominamy, że na mocy art. 4 ust. 7 Dyrektywy Transparency wszyscy Emitenci, których papiery wartościowe zostały dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym na terytorium Unii Europejskiej, mają obowiązek sporządzania raportów rocznych w jednolitym elektronicznym formacie raportowania (ang. *European Single Electronic Format*, dalej: *ESEF*) ze skutkiem od 1 stycznia 2020 r. W dniu 17 grudnia 2018 r. na stronie Komisji Europejskiej opublikowany został końcowy projekt Rozporządzenia uzupełniającego dyrektywę 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych (RTS) dotyczących specyfikacji ESEF²¹. Zgodnie z projektem RTS:

- wszystkie raporty roczne sporządzane są przez emitentów w formacie XHTML. Raporty te mogą być otwierane i przeglądane przy pomocy standardowej przeglądarki internetowej;

²⁰ www.mf.gov.pl

²¹ końcowy projekt Rozporządzenia z dnia 17 grudnia 2018 r. uzupełniającego dyrektywę 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych (RTS) dotyczących specyfikacji ESEF

- skonsolidowane sprawozdania finansowe sporządzone zgodnie z MSSF, będące składnikami skonsolidowanych raportów rocznych, znakowane są przy użyciu języka znaczników XBRL;
- znaczniki XBRL powinny być umieszczone w dokumencie XHTML przy użyciu specyfikacji standardu Inline XBRL;
- taksonomia, która ma być stosowana, stanowi rozszerzenie taksonomii MSSF opracowanej przez Fundację MSSF;
- począwszy od 1 stycznia 2020 r. podstawowe sprawozdania finansowe (ang. *primary financial statements*), (tj. sprawozdanie z sytuacji finansowej, sprawozdanie z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów, sprawozdanie z przepływów pieniężnych, sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym), a także podstawowe informacje o emitencie zawarte w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych sporządzonych zgodnie z MSSF, znakowane są szczegółowo. Ponadto począwszy od 1 stycznia 2022 r. informacja dodatkowa do sprawozdania finansowego znakowana jest zbiorowo (ang. *block tagging in the notes*).

Zachęcamy do zapoznania się z dalszymi informacjami i materiałami dostępnymi na stronie internetowej KNF, w zakładce Dla rynku / Jednolity Europejski Format Raportowania (ang. *European Single Electronic Format, ESEF*), a także informacjami publikowanymi na stronie internetowej ESMA²², w zakładce Policy activities / CORPORATE DISCLOSURE / European Single Electronic Format.

9. PODSUMOWANIE

Prowadzone przez DSP/WR działania nadzorcze w obszarze sprawozdawczości finansowej emitentów papierów wartościowych niebędących funduszami inwestycyjnymi, prowadzone w 2018 roku koncentrowały się na:

- analizie sprawozdań finansowych za rok obrotowy 2017 oraz I półrocze roku obrotowego 2018 wybranych emitentów pod kątem oceny ich zgodności z obowiązującymi regulacjami dotyczącymi raportowania finansowego, w szczególności MSSF,
- uzyskiwaniu dodatkowych wyjaśnień od emitentów i biegłych rewidentów na podstawie art. 68 ustawy o ofercie publicznej odnośnie potencjalnych nieprawidłowości w analizowanych sprawozdaniach finansowych,
- wydawaniu zaleceń w związku z zaobserwowanymi podczas analizy brakami i nieprawidłowościami w zakresie stosowania zasad (polityki) rachunkowości i dokonywania ujawnień w sprawozdaniach finansowych, w celu zaprzestania przez emitenta naruszania obowiązków informacyjnych.

Na podstawie przeprowadzonej w 2018 roku analizy sprawozdań finansowych, która objęła prawie 22% emitentów papierów wartościowych podlegających naszemu nadzorowi,

²² <https://www.esma.europa.eu/>

zidentyfikowaliśmy obszary, w których najczęściej pojawiały się niezgodności z obowiązującymi regulacjami dotyczącymi raportowania finansowego. W okresie objętym tym raportem podstawowym środkiem nadzorczym służącym poprawie jakości sprawozdań finansowych w ww. obszarach było wydawanie emitentom zaleceń. Raport zawiera szczegółowe omówienie zagadnień stanowiących ich przedmiot. Najważniejsze z nich związane były z instrumentami finansowymi (w tym dotyczące wyceny oraz ujawnień w zakresie ryzyka płynności i ryzyka kredytowego), zagrożeniem kontynuacji działalności oraz utratą wartości aktywów niefinansowych.

W niniejszym raporcie przedstawiliśmy również zagadnienia, na które należy zwrócić uwagę przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za rok obrotowy 2018 i kolejne okresy sprawozdawcze. Wśród wymienionych zagadnień podkreślamy konieczność przedstawienia rzetelnych i kompletnych informacji w zakresie ryzyka związanego z instrumentami finansowymi, w tym omawiamy zmiany wymogów ujawnień w zakresie ryzyka kredytowego w związku z wejściem w życie MSSF 9. Zwracamy również uwagę na wdrożenie nowego standardu MSSF 16, który w znaczny sposób zmieni dotychczasowe zasady w zakresie ujmowania leasingu. Emitenci powinni dołożyć wszelkich starań aby w sprawozdaniach finansowych za rok obrotowy 2018 ujawnić ilościowy wpływ początkowego zastosowania tego standardu.

W raporcie omawiamy również wybrane zagadnienia dotyczące mających zastosowanie od 1 stycznia 2018 r. nowych standardów MSSF 9 oraz MSSF 15, MSR 38 w zakresie aktywowania nakładów na prace rozwojowe, MSR 37 oraz MSR 12 w zakresie potencjalnych skutków kontroli podatkowych w kontekście obowiązków informacyjnych, a także naszych oczekiwań związanych z zastosowaniem przez emitentów powyższych standardów.

W zakresie praktycznego zastosowania MSSF zachęcamy do śledzenia strony ESMA oraz zapoznawania się z opublikowanymi przez ESMA pakietami decyzji dot. nadzoru nad informacją finansową, podjętymi przez europejskie organy nadzoru²³.

Liczymy na to, że publikacja raportu przyczyni się do podniesienia jakości sprawozdań finansowych emitentów papierów wartościowych, w tym do spójnego stosowania odpowiednich ram sprawozdawczości finansowej i osiągnięcia przez emitentów wyższego poziomu zgodności z wymogami dotyczącymi sprawozdawczości. Zachęcamy emitentów i biegłych rewidentów do zapoznania się z tym dokumentem przed publikacją raportów rocznych za rok 2018. Oczekujemy, że poprawa jakości sprawozdań finansowych przełoży się na zwiększenie zaufania inwestorów do informacji zawartych w raportach okresowych przekazywanych do publicznej wiadomości.

²³ <https://www.esma.europa.eu/press-news/esma-news/esma-publishes-22nd-extract-eecs-database>

SPIS TABEL

<i>Tabela 1. Liczba emitentów, których sprawozdania finansowe podlegały analizie okresowej w latach 2016-2018.....</i>	<i>7</i>
<i>Tabela 2. Liczba emitentów, których sprawozdania finansowe zostały poddane analizie okresowej w 2018 roku, w podziale na rodzaj analizy.....</i>	<i>8</i>
<i>Tabela 3. Liczba emitentów z zastrzeżeniami lub odmową wyrażenia opinii w odniesieniu do rocznych sprawozdań finansowych za lata obrotowe 2015-2017.....</i>	<i>12</i>
<i>Tabela 4. Liczba emitentów z zastrzeżeniami lub odmową wyrażenia wniosku w raporcie z przeglądu w odniesieniu do sprawozdań finansowych za I półrocze lat obrotowych 2016-2018.....</i>	<i>13</i>

SPIS WYKRESÓW

<i>Wykres 1. Liczba emitentów, których roczne sprawozdania finansowe / śródroczne sprawozdania finansowe zostały poddane analizie okresowej w latach 2016-2018.....</i>	<i>8</i>
<i>Wykres 2. Tematyka zastrzeżeń zawartych w sprawozdaniach z badania sprawozdań finansowych za rok obrotowy 2017</i>	<i>12</i>
<i>Wykres 3. Tematyka zastrzeżeń zawartych w raportach z przeglądu sprawozdań finansowych emitentów za I półrocze roku obrotowego 2018</i>	<i>13</i>
<i>Wykres 4. Tematyka zaleceń wydanych w 2018 roku</i>	<i>21</i>

URZĄD KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO
ul. Piękna 20
00-549 Warszawa

tel. (+48 22) 262-50-00
fax (+48 22) 262-51-11 (95)
e-mail: knf@knf.gov.pl

www.knf.gov.pl